

Geografska analiza atrakcijske osnove i ponude gradskih i općinskih turističkih zajednica u Ličko-senjskoj županiji

Družetić, Linda

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:283624>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

LINDA DRUŽETIĆ

**GEOGRAFSKA ANALIZA ATRAKCIJSKE OSNOVE I PONUDE GRADSKIH I
OPĆINSKIH TURISTIČKIH ZAJEDNICA U LIČKO-SENJSKOJ ŽUPANIJI**

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

LINDA DRUŽETIĆ

**GEOGRAFSKA ANALIZA ATRAKCIJSKE OSNOVE I PONUDE GRADSKIH I
OPĆINSKIH TURISTIČKIH ZAJEDNICA U LIČKO-SENJSKOJ ŽUPANIJI**

Diplomski rad

JMBAG: 0303045312

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Turistička geografija Hrvatske

Mentor: doc. dr. sc. Nikola Vojnović

Pula, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Linda Družetić, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli,

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Linda Družetić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Geografska analiza atrakcijske osnove i ponude gradskih i općinskih turističkih zajednica u Ličko-senjskoj županiji“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli,

Potpis

Sadržaj

UVOD	1
1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	2
1.1. Prometno-geografski položaj Ličko-senjske županije.....	3
1.2. Turističko–geografski položaj Ličko-senjske županije	5
2. STANOVNIŠTVO U RAZVOJNIM PROCESIMA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	6
2.1. Stanovništvo Ličko-senjske županije od prapovijesti do druge polovice 20. stoljeća	6
2.2. Stanovništvo Ličko-senjske županije od druge polovice 20. stoljeća do danas	8
3. PRIRODNA ATRAKCIJSKA OSNOVA	10
3.1. Klima	10
3.2. Reljef	13
3.3. Vode.....	15
3.4. Zaštićena područja	16
4. ANTROPOGENA ATRAKCIJSKA OSNOVA	21
4.1. Kulturna baština.....	21
4.2. Manifestacije	25
4.3. Kulturne ustanove.....	28
5. TURIZAM U PROSTORNO PLANSKOJ DOKUMENTACIJI	32
5.1. Prostorni planovi gradova.....	36
5.2. Prostorni planovi općina	37
6. SMJEŠTAJNI KAPACITETI I TURISTIČKI PROMET	40
6.1. Smještajni kapaciteti.....	40
6.2. Dolasci i noćenja	42
7. ANALIZA PONUDE SADRŽAJA TURISTIČKIH ATRAKCIJA	47
7.1. Analiza ponude turističkih zajednica gradova.....	48
7.2. Analiza ponude turističkih zajednica općina	51
8. KRITIČKI OSVRT STANJA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	54

ZAKLJUČAK	55
LITERATURA.....	57
POPIS GRAFIČKIH PRILOGA.....	62
SAŽETAK.....	63
SUMMARY	64

UVOD

Ličko-senjska županija je oduvijek bila specifična zbog svoje veličine i malog broja stanovništva na tom području. Unatoč velikom broju prirodnih atributa, nije se uspjela snaći u velikoj turističkoj konkurenciji koju predstavljaju obalne županije, iako i Ličko-senjska županija ima pristup moru i obalnom području.

U ovom radu će se prikazati Ličko-senjska županija u obliku prirodnih i antropogenih atrakcija, te ponuda njenih turističkih zajednica gradova i općina. Rad sadrži sedam poglavlja i osim uvoda i zaključka predstavlja poglavlja o geografskom smještaju, stanju stanovništva u razvojnim procesima, prirodne i antropogene atrakcijske osnove, turizam u prostorno planskoj dokumentaciji, smještajne kapacitete i turistički promet, te za kraj ponudu turističkih sadržaja turističkih zajednica pojedinih gradova i općina.

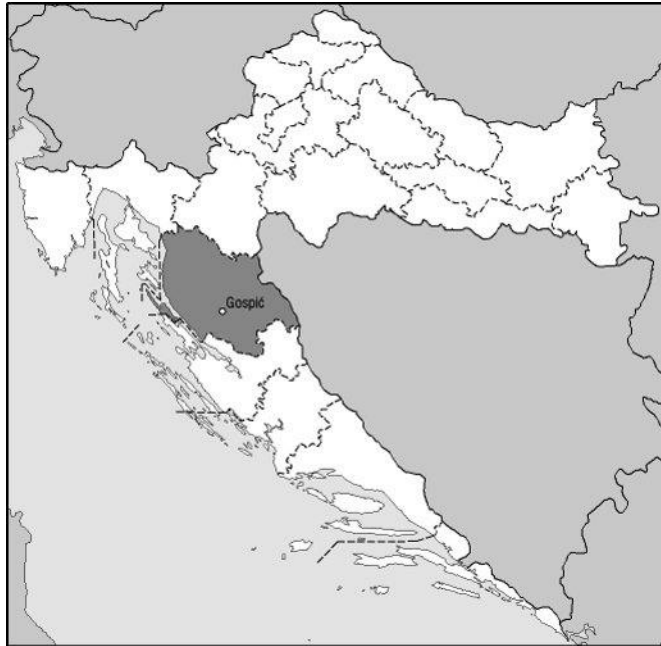
Cilj rada je istraživanje i analiziranje stanja prirodnih i antropogenih atrakcija, te ustanoviti preko poglavlja o stanovništvu zašto baš ta županija ima malo stanovnika. Svrha je prepoznati i valorizirati prirodne atrakcije područja i da oni budu pokretač većeg broja dolazaka i noćenja u županiju.

Hipoteza rada je, može li se Ličko-senjska županija svojom prirodnom i antropogenom ponudom bolje pozicionirati na turističko tržište unatoč brojnim demografskim promjenama; koje su prednosti i mogućnosti razvoja područja koje bi privukle veći broj domaćih i stranih posjetitelja, te koje vrste turista županija može privući prema navedenoj ponudi.

U radu su korištene metode analize i sinteze, metode deskripcije, zatim statističke metode i induktivna i deduktivna metoda. Podatci su preuzeti iz knjiga, članaka, internetskih izvora i raznih publikacija koji su popisani u popisu literature.

1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ LIČKO-SENSJSKE ŽUPANIJE

Ličko-senjska županija je jedna od najvećih županija u Hrvatskoj s površinom od 5.353km² (sl. 1). Graniči sa Zadarskom županijom na jugu, Primorsko-goranskom županijom na sjeverozapadu, Karlovačkom županijom na sjeveru i državom Bosnom i Hercegovinom na istoku.

Slika 1. Geografski položaj Ličko-senjske županije

(Izvor: <https://www.enciklopedija.hr>, 2020)

Županija se sastoji od dvije, različite prostorne cjeline, a to su kontinentalno-gorska cjelina i primorsko podgorsko-otočna cjelina, te istovremeno obuhvaća senjsko-karlobaško priobalje (Podgorje) i sjeverozapadni dio otoka Paga s gradom Novaljom. Obuhvaća prostor s četiri grada (Gospić, Otočac, Senj i Novalja) i osam općina (Plitvička jezera, Brinje, Perušić, Donji Lapac, Udbina, Lovinac, Karlobag i Vrhovine) (sl. 2) (Fajdić, 2017).

Slika 2. Prikaz gradova i općina Ličko-senjske županije

(Izvor: <https://www.licko-senjska.hr/>, 2020)

Slika 2. prikazuje sve gradove i općine Ličko-senjske županije, a crvena crta na slici prikazuje autocestu Zagreb-Split.

1.1. Prometno-geografski položaj Ličko-senjske županije

Na području Ličko-senjske županije važan utjecaj imaju gradska središta u okolici (Rijeka, Karlovac i Zadar) s velikim brojem urbanih funkcija, sadržajima javnih namjena i mjesta rada, a povezuju ih kvalitetne i relativno kratke prometne veze (LIRA, 2010).

Položaj Like se često definira kao kontaktno-spojnik što ju čini posredničkim prostorom između različitih prirodno-geografskih, no gospodarski sličnih cjelina mediteranskog, dinarsko-planinskog i peripanonskog prostora. Upravo navedena posrednička funkcija predstavlja svojevrsnu konstantu povijesnog, geografskog i suvremenog razvoja Like te najvažniju komponentu društveno-geografskog značenja navedenog prostora. Najveću ulogu u posredničkoj funkciji ima geoprometni položaj Like, jer je ona smještena između tri važna grada Republike Hrvatske, odnosno Zagreba, Rijeke i Splita. Slijedom navedenog, može se

zaključiti da Lika ima vrlo veliko značenje u povezivanju južne Hrvatske sa središnjom, ali i sa sjevernim hrvatskim primorjem. Lika se ne može smatrati konvertiranom u užem prostoru, već se može smatrati dislociranom na širokom području od podvelebitskog primorja do Pounja. Iz tog razloga, Lika se kao regija smatra tranzitno-koridorskim prostorom, s prometnom funkcijom koja nema čvorišno-koncentracijsko, već diobeno prostorno djelovanje, zbog svoje makroreljefne strukture određene dinarski usmjerenim paralelizmom planinsko-sredogorskih nizova koji uključuju Velebit, Ličko sredogorje, Kapelsko-plješevički niz, te intermontanih nizova zavalata, a poljima u kršu i zaravnima koje uključuju Gacko-ličko-gračacki niz, Koreničko-bjelopoljsko-krbavski niz i pounjski poljsko-udolinski niz. Navedena polja su topografski povoljna, a zaravni duž raščlanjenog dna ličke zavalata te niske predgorske zaravni na vanjskom obodu Velebita i Plješevice, uz visine i položaj perivoja preko planinsko-sredogorskih nizova imaju posebno značenje za povezivanje preko Like (Pejnović, 1993).

Za prometno-geografski položaj, potrebno je navesti i prometnu povezanost županije. Početkom 60-ih godina prošlog stoljeća se izgradio vojni podzemni aerodrom u središtu Plješevice, točnije u Željavi, a za potrebe skloništa je iseljen dio Baljevca i Željave. Istovremeno je izgrađena i uzletno-sletna pista dužine 2 750m na istočnom rubu Krbavskog polja na Udbini, te je zbog njenom iznimno povoljnog položaja korištena za vrijeme Domovinskog rata, a nakon rata zračnom bazom upravlja Aero klub Udbina (Fajdić, 2017). U današnje vrijeme klub okuplja, obučava, osposobljava i školuje sve zainteresirane za zrakoplovni sport i sudjeluje u raznim natjecanjima (<https://www.companywall.hr>, 2020). Godine 1973. je završen aerodrom Otočac dužine 1 700m na površini od 17ha koji danas uglavnom služi u sportske svrhe. U 2020. godini je trebao švicarski investitor (Swiss Space Systems) prenamijeniti i izgraditi udbinsku zračnu luku u svemirsku zračnu luku i tako postati interkontinentalni aerodrom (Fajdić, 2017), no nakon daljnjeg istraživanja je utvrđeno da je tvrtka bankrotirala i samim time projekt je propao.

Prema prostornom planu Ličko-senjske županije, postojeće željezničke građevine su Ogulin -Gospić – Knin i Unska pruga Sunja - Bihać – Knin, a navedena je potencijalna trasa brze pruge Zagreb – Split. Od pomorskih građevina se navode luke posebne namjene: Senj, Lukovo Šugarje, Stinica i Karlobag, a planirana je luka nautičkog turizma u Novalji (URBANISTIČKI INSTITUT HRVATSKE,d.o.o., 2017).

1.2. Turističko–geografski položaj Ličko-senjske županije

Turističko-geografski položaj se određuje udaljenošću nekog naselja, objekta, države, regije ili dijela kontinenta u odnosu na određeni prostor (Vojnović, 2016). Ličko-senjska županija direktno graniči sa državom Bosnom i Hercegovinom na istoku, na sjeveru između Slovenije u Ličko-senjske županije se nalaze Primorsko-goranska i Karlovačka županija, dok morsku granicu dijeli sa Italijom na zapadu. Ostale emitivne države koje se nalaze u blizini su Mađarska, Njemačka, Srbija i okolne županije Hrvatske, a potencijalne su Francuska, Slovačka, Češka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Poljska i određene azijske države (Kina, Koreja) koje bilježe sve veći broj dolazaka u Hrvatsku. Ostale emitivne regije uključuju obalu i otoke u okolini Ličko-senjske županije, te područje Primorsko-goranske županije, dalmatinsku regiju i zagrebačku regiju koje mogu pridonijeti većem broju dolazaka i noćenja u županiji (<http://www.licko-senjska.hr/>, 2020).

Prosječne udaljenosti od grada Gospića do važnijih gradova u Hrvatskoj su slijedeće: do Rijeke 152 km, do Pule 259 km, do Zagreba 203 km, do Osijeka 402 km, do Zadra 99 km, do Splita 204 km i do Dubrovnika 415 km. Zbog svog povoljnog geoprometnog položaja, grad Gospić je otprilike jednako udaljen od važnijih Hrvatskih gradova (Zagreb, Rijeka i Split) i time se ističe kao optimalnija destinacija za odmor u odnosu na udaljenosti ostalih gradova i županija u Hrvatskoj. S obzirom na udaljenost nekih europskih gradova mogu se izdvojiti: Ljubljana 281 km, Trst 236 km, Graz 327 km, Beč 553 km, Budimpešta 556 km, Bratislava 612 km, München 689 km i Prag 828 km (www.viamichelin.com, 2020). Udaljenost od većih europskih gradova daje u uvid kako Ličko-senjska županija svojim položajem omogućava relativno kratko putovanje do odabrane destinacije u županiji i nudi mogućnost putovanja tokom cijele godine sa kraćim odmorima čime se smanjuje opterećenost u ljetnim mjesecima.

Može se zaključiti kako Ličko-senjska županija ima povoljan turističko-geografski položaj, no sama ta činjenica ne pomaže u dolasku većeg broja turista iz okolnih županija i zemalja. S obzirom na svoj položaj, županija ima idealne uvjete za razvijanje raznih destinacija u svom prostoru čime bi privukao veći broj domaćih i stranih turista, a njen položaj bi samo bio dodatan povoljan faktor u odabiru destinacije.

2. STANOVNIŠTVO U RAZVOJNIM PROCESIMA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Demografski resursi određuju razna obilježja stanovništva u određenom vremenu i prostoru. Suvremenu Hrvatsku su obilježile opća depopulacija, ubrzano starenje i visoki stupanj ostarjelosti, ruralno-urbano podvajanje, te depopulacija većine administrativno-teritorijalnih jedinica. Svi ti negativni procesi su pridonijeli smanjenju ljudskog kapitala u razvijanju gospodarstva i društva. Prostor Grada Gospića jedini pripada kategoriji pretežito dobrih demografskih obilježja i potencijalima sa dobrom razinom obrazovanosti, dok ostali prostori gradova (Otočac, Senj i Novalja) spadaju u kategoriju slabih demografskih resursa u kojoj su demografska obilježja i potencijali uglavnom dobri, a razina obrazovanosti je uglavnom niska. Općina Plitvička jezera ima vrlo slabe demografske resurse i potencijale sa vrlo niskom razinom obrazovanosti, dok ostale općine spadaju u kategoriju izrazito slabih demografskih resursa i potencijala, te izrazito niskom razinom obrazovanosti (Nejašmić, Toskić, Miletić, 2009).

2.1. Stanovništvo Ličko-senjske županije od prapovijesti do druge polovice 20. stoljeća

U Ličko-senjskoj županiji se nalaze tragovi ljudi još od prapovijesti na što upućuju Cerovačke pećine. Najstariji narod su bili Japodi koji su se sastojali od više područnih zajednica i gradili su naselja na prirodnim uzvišenjima da bi lakše nadzirali podjele među njima i da lakše koriste resurse kao što su zemlja, voda, šuma i ostalo. Najpoznatije japodske gradine su Veliki i Mali Vital u Prozoru i Crkvina u Kompolju u Gackoj. Japode su pokorili Rimljani 35. godine prije Krista i uključili njihovo područje u svoju provinciju Dalmaciju. Na kraju antičkog razdoblja i početkom ranog srednjeg vijeka, na današnje područje Ličko-senjske županije su stigli Hrvati. Za vrijeme kneževine Primorske Hrvatske, unutar Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije, oblikovale su se tri župe: Lika, Gacka i Krbava. Isprva su te zajednice ljudi obitavali na širokom području oko rijeka Like i Gacke s jedne i prirodne uzvisine (današnje Udbine), s druge strane. Postepeno su se te tri župe pretvorile u županije, a njihovim izdvajanjem je nastalo još nekoliko manjih županija s jezgrama u pojedinim poljima u kršu. Između Gvozda (Kapele) i Zrmanje su se razvila različita srednjovjekovna naselja gdje su veliku važnosti imali utvrđeni feudalni gradovi.

Tadašnji stanovnici su uglavnom bili Hrvati koji su govorili čakavskim narječjem, a romanizirano stanovništvo i ostale skupine koje su se tamo ranije nastanile su počele postupno prihvaćati hrvatski jezik iako su neke zajednice zadržavale elemente svoje posebnosti.

Stanovnici su se bavili pretežito ispašom stoke na planinskim proplancima, obradom zemlje i sječom šuma. Očuvani materijalni ostaci i pisani izvori srednjega vijeka slabo opisuju tadašnji život stanovnika pa se pretpostavlja da je životna dinamika bila vrlo skromna. U ratovanju s Turcima – Osmanlijama, hrvatska plemićka vojska je poražena u Krbavskom polju i stanovnici su se suočili sa smrću, ropstvom i iseljavanjem. Najveći je dio stanovništva odlazio u zapadnu Ugarsku, slovenske pokrajine i druge zemlje, a mali dio je ostao pod osmanskom vlasti. Tijekom borbi s Osmanlijama u 16. i 17. stoljeću, isticale su se plemićke obitelji koje su dobile titulu zbog časnika koji su zapovijedali obranom zavičaja. Pod osmanskom vlašću na današnjem području Ličko-senjske županije, vrijedila je podjela na muslimansko-vojnički grad i kršćansko selo, a pojavljuju se i pravoslavni Vlasi koje je habsburška vojna uprava naseljavala pod pretpostavkom da i oni sudjeluju u obrani od Osmanlija. Među Vlasima su se nalazili i Srbi iz srednjovjekovne Srbije, ali i ostale etničke skupine koje su tada obitavale u jugoistočnoj Europi. Nakon oslobođenja Like i Krbave 1689. godine, na tom području je živio „peterostruki“ narod: Hrvati, Bunjevci, pokršteni muslimani, Gorani i njihovi susjedi (Kranjci) i pravoslavni Vlasi. Te zajednice su preživjele do 19. stoljeća kada su se polako umrežile u modernu hrvatsku naciju, osim pravoslavnih Vlaha koji su postali dijelom moderne srpske nacije (Pavičić, 2010).

Od 15. do 18. stoljeća, u doba ratova s Osmanlijama, velike selidbe su promijenile vjersku, etničku i jezičnu sliku današnje Ličko-senjske županije u odnosu na srednjovjekovno doba. Godine 1746., na prostoru između Kapele i Zrmanje su osnovana Lička (od Karlobaga do Une) i Otočka (od Svetog Jurja do Zavalja) kapetanija. Obje su bile pod francuskom upravom u sklopu Vojne Hrvatske i svaka je imala 12 vojnih općina. Tadašnji stanovnici su podliježali strogim vojnim zakonima koji su propisivali gubitak života ili tjelesne kazne za najmanji prekršaj ili kazneno djelo. Bavili su se stočarstvom i ratarstvom na državnim posjedima i bili su dodatno zaduženi javnim radovima za državu, a i živjeli su patrijarhalnim životom u obiteljima od otprilike deset članova. Prema popisu stanovništva iz 1857. godine, najviše pravoslavaca je bilo u Ličkoj pukovniji, a u Otočkoj najviše katolika. Nakon sjedinjenja Hrvatsko-slavonske Vojne krajine s banskom Hrvatskom i Slavonijom 1881. utvrđena je Ličko-krbavska županija sa središtem u Gospiću.

U tadašnje doba, više se ljudi rađalo nego što je umiralo, većina stanovništva je bilo mlađe od 19 godina, dvije trećine muškaraca i žena je živjelo obiteljskim životom, a kućne zadruge iz vojnokrajiškog razdoblja su se raspadale. Ljudi su živjeli od poljoprivrede, a Gospić i Otočac su bili smatrani kao glavna trgovišta dok je status grada imao samo Senj. Polovicu površine županije je pripadalo gustim šumama dok je ostatak bio prekriven livadama i pašnjacima, te oranicama i vrtovima. U 1910. godini, 74,9% odraslih stanovnika nije znalo

čitati i pisati. U potrazi za boljim poslom, stanovnici su počeli odlaziti u europske i prekomorske zemlje, a pogotovo u Sjedinjene Američke Države. Neki su ipak odlazili Slavoniju i druge bogatije sredine. Stanovnici su između dva svjetska rata živjela ustaljenim životom prema običajnim obrascima koji su se prenosili s koljena na koljeno, jedva su imali za prehranu domaćih ljudi, nepoljoprivredne djelatnosti su bile rijetke, a najčešća rečenica je glasila: „Sve što prodajemo je jeftino, a što kupujemo je skupo.“¹ Obje jugoslavenske države su zanemarivale stvarne probleme tadašnje Ličko-senjske županije, a društveno-politički uvjeti su bili promjenjivi, te međunacionalni odnosi nesređeni (Pavičić, 2010).

Poslijeratno razdoblje je obilježeno društveno-ekonomskim preobražajem praćenim industrijalizacijom i deagrarijacijom i time izazvalo stanovništvo da se seli u gradove. Broj stanovnika se između 1931. i 1948. godine smanjio za četvrtinu zbog ratnih gubitaka, selidbe poljoprivrede u druge krajeve i iseljavanje zbog različitih razloga. Iseljavanje stanovništva je posebno vidljivo 60-ih i 70-ih godina zbog socijalno-geografske polarizacije u republici i legaliziranim zapošljavanjem u inozemstvu. Od sredine 70-ih godina, područje Ličko-senjske županije bilježi prirodni pad sa negativnim intenzitetom i trendom izrazite depopulacije. U međupopisnom razdoblju, 1981-1991, je zabilježen prirodni pad sa visokom negativnom stopom s trendom izumiranja (Pejnović, 1991).

2.2. Stanovništvo Ličko-senjske županije od druge polovice 20. stoljeća do danas

U drugoj polovici 20. stoljeća su asfaltirane glavne prometnice, širila se vodovodna i telefonska mreža, ljudi su počeli koristiti strojeve u obradi zemlje i graditi kuće u kojima je dolazila električna energija, povećao se broj automobila i masovna nepismenost je postupno iskorijenjena. Domovinski rat je prouzročio nova iseljenja. Na početku je bilo oko 45% Hrvata, 50% Srba i 5% ostalog stanovništva. Nakon rata, Srbi koji su sudjelovali u oružanoj pobuni, su se odlučili na masovan odlazak zbog čega je broj stanovnika bio prepolovljen (Tab. 1). Rat je doveo i izbjegle Hrvate iz Bosne i Hercegovine koji su doveli štokavsko narječje. Ličko-senjska županija je u 20. stoljeću izgubila tri četvrtine svog stanovništva u odnosu na 1900. godinu (Pavičić, 2010). Između 1991. i 2001. se dogodio najveći pad broja stanovnika, čime je udio u ukupnom broju stanovnika Hrvatske iznosio 1,2%. U županiji, prosječna starosna dob je 43 godine i populacija je stara s niskim trendom pomlađivanja stanovništva.

¹ Bičanić, R. (1996) *Kako živi narod. Život u pasivnim krajevima*, Zagreb, str. 39.

Tablica 1. Broj stanovnika u Ličko-senjskoj županiji od 1857. do 2011. godine

Ličko-senjska županija		Stope međupopisnih promjena
1857.	155.467	-
1869.	165.692	6,57
1880.	155.382	-6,22
1890.	170.084	9,46
1900.	186.871	9,86
1910.	182.392	-2,39
1921.	177.055	-2,92
1931.	172.735	-2,43
1948.	130.855	-24,24
1953.	125.677	-3,9
1961.	118.329	-5,84
1971.	106.433	-10,05
1981.	90.836	-14,65
1991.	85.135	-6,27
2001.	53.677	-36,95
2011.	50.927	-5,12

Izvor: DZS, PC-Axis baze podataka, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske

U Tablici 1. je vidljivo kako je od početka brojanja stanovništva u Ličko-senjskoj županiji, broj stanovnika malo rastao, ali se u globalu stalno smanjivao. Najviše stanovnika je bilo 1900. godine i od tada se taj broj nije dostigao, a najmanje ih je u 2011. godini, iako se pretpostavlja da je ta brojka još manja zbog iseljavanja stanovnika iz cijele države, no to se ne može potvrditi dok se ne dobe službeni podaci. Stope međupopisnih promjena prikazuju uglavnom pozitivan rast krajem 19.st. no ubrzo se taj broj pretvara u negativan početkom 20.st., a dvoznamenkasti negativan broj se prvi put dostiže 1948. godine, da bi ga nadmašio onaj iz 2001. godine.

3. PRIRODNA ATRAKCIJSKA OSNOVA

U prirodnu se atrakcijsku osnovu ubrajaju klima, reljef, vode (more, voda na kopnu i voda u podzemlju), vegetacija i životinje (Vojnović, 2017), a kao dodatno poglavlje će se obraditi zaštićena područja.

Prostor Ličko-senjske županije čini tektonski predodređena udolina pokrivenog krša, a viši predjeli su prekriveni šumama bukvi i jela. Na prostoru postoje neonečišćene ponornice Dretulja i Vrnjika, te brojne spilje i drugi speleološki objekti. Prostor se može podijeliti na: Brinjski kraj, Gacku, Središnju Liku, Južnu Liku, Krbavu i Ličko gornje Pounje (Magaš, 2013).

U području Ličko-senjske županije postoje institucije koje vrše dužnost upravljanja prirodnom baštinom, a to su: Park prirode Velebit, Nacionalni park Sjeverni Velebit, Nacionalni park Plitvička jezera, Nacionalni park Paklenica čije je sjedište na području Zadarske županije, zatim Velebitsko utočište za mlade medvjede – Kuterevo i Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda – Otočac (LIRA, 2010).

3.1. Klima

Klima predstavlja jedan od najvažnijih motiva putovanja turista i njihovog boravka od antike, pa sve do danas (Vojnović, 2017). Prema Köppenovoj klasifikaciji klime, područje Ličko-senjske županije pripada tri tipa klasifikacije. To su umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetima (Cfa), umjereno topla vlažna klima s toplim ljetima (Cfb) i snježno šumska (borealna) klima (Df) (Šegota i Filipčić, 2003).

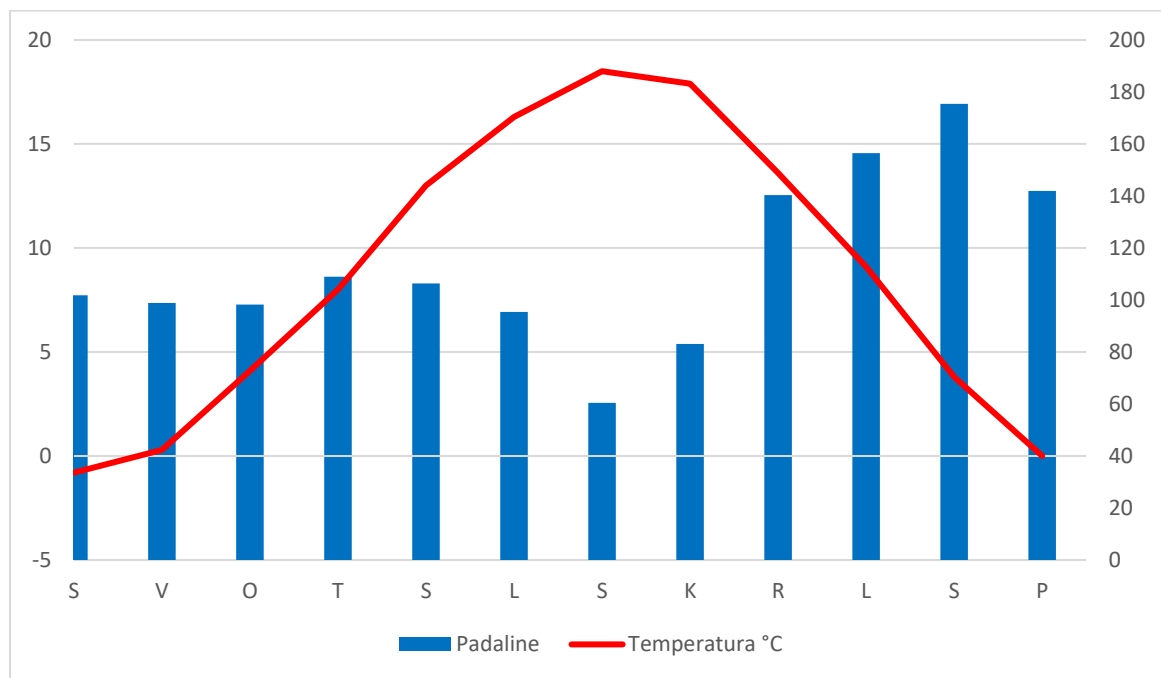
Područje Like i Gorskog kotara je vrlo ortografski razvedeno, što rezultira velikim rasponom srednjih godišnjih temperatura. Srednja se godišnja temperatura zraka kreće između 5°C i 9°C. Inače, najniže se godišnje temperature zraka od 2°C do 3°C javljaju na vrhovima Risnjaka, Bjelolasice i sjevernog Velebita, to jest na visinama iznad 1700 m. Na najvišoj meteorološkoj postaji koja se nalazi na Zavižanu na 1594 m nadmorske visine srednja godišnja temperatura zraka iznosi 3,5°C. Utjecaj i ovisnost temperature o nadmorskoj visini i velikim promjenama nadmorske visine dovode do promjena temperature. Osim toga, zbog mora i njegovog zagrijavajućeg utjecaja osnovni temperaturni potencijal na primorskoj je strani viši od onoga u zaleđu, te iznosi 14,8°C, a prosječni vertikalni gradijent temperature zraka s primorske strane veći je za 0,7°C na 100 m od onog u unutrašnjosti koji je veći za 0,5°C na 100 m. Izoterma 10°C nalazi se s jugozapadne strane planinskog masiva na nadmorskoj visini od

600 do 700 m, dok je navedena sa sjeveroistočne na prosječno 200 do 300 m nad morem. Na ličkoj visoravni prosječne visine između 500 i 600 m, prosječna godišnja temperatura zraka je između 8°C i 9°C (Zaninović et. al., 2008).

Velebit i sjeveroistočni obronci Konavoskog polja uz Gorski kotar, godišnje bilježe najveće količine oborina u Hrvatskoj, i to od 3000 do 3500 mm. Na vršnom području sjevernog Velebita godišnje u prosjeku padne oko 3000 mm oborina, a zanimljivo je da na istim nadmorskim visinama na primorskim i ličkim obroncima padnu gotovo jednake količine oborina. Na najvišem području južnog Velebita na godišnje količine oborina iznose oko 3500 mm, te južni Velebit ima veće vertikalne gradijente u komparaciji sa sjevernim Velebitom. Oborinski potencijal na ličkoj strani južnog Velebita koja padne na nadmorskoj visini $h=0$ m, veći je zbog ortografskog utjecaja gorovitog zaleđa, te iz tog razloga na ličkim obroncima južnog Velebita prosječno padne veća količina oborina nego na istim nadmorskim visinama na primorskoj strani. Također, važno je za napomenuti da se sjeveroistočni obronci Konavoskog polja, gdje su godišnje količine oborina od 3000 do 3500 mm, pružaju u podnožju crnogorskih planina, to jest u području u kojem se podižu vlažne južne zračne mase. Navedeno se područje naziva Krivošija, te su ondje zabilježene godišnje količine oborine i do 5000 mm, što je najviše u Hrvatskoj, ali i u Europi.

Snijeg je vrlo čest na području Hrvatske, a značajna je i njegova prostorna promjenjivost. Također, i njegovo zadržavanje na tlu vrlo je promjenjivo od godine do godine, sukladno globalnom zatopljenju. Godišnji broj dana sa snijegom visine barem 1 cm u prosjeku je od 35 do 40 dana u nizinskoj unutrašnjosti, a trajanje dana povećava se s porastom nadmorske visine u brdsko-planinskom krajevima, stoga njegovo trajanje na Velebitu bude oko 170 dana. Na ličkoj visoravni snijeg visine barem 30 cm zadržava se na tlu prosječno oko 18 dana, na vršnom području Velebita i dulje od 140 dana, a usporedno, u Gorskom kotaru zadržava se oko 30 dana. Tijekom hladnog dijela godine snježni se pokrivač u ravničarskoj unutrašnjosti pojavljuje u razdoblju od studenog do travnja, s najduljim trajanjem u siječnju, a u gorskim i planinskim krajevima s porastom nadmorske visine to se razdoblje produljuje, te traje od rujna do svibnja. Važno je spoznati da se na vršnom području Velebita snijeg može očekivati u svim mjesecima, ali je ljeti ipak on rijetka i kratkotrajna pojava. Najveće visine snježnih pokrivača bilježe se u siječnju i veljači, a na Velebitu početkom proljeća, odnosno u ožujku. Zanimljivost predstavlja činjenica da je tijekom posljednjeg klimatološkog razdoblja od 1971. do 2000. godine došlo do smanjenja dana sa snježnim pokrivačem zimi i u proljeće, a povećao se njihov broj u jesen, što je dovelo do kraćeg godišnjeg trajanja dana pod snježnim pokrivačem. Ta je

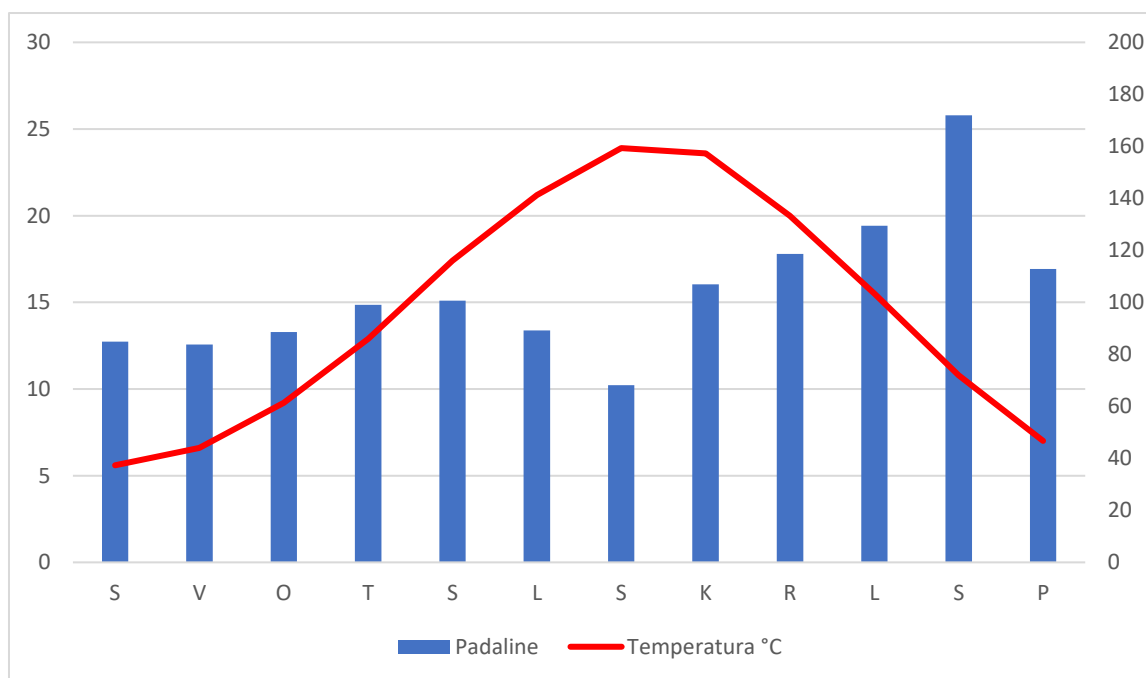
pojava nastala kao posljedica sezonskih promjena količina i učestalosti oborina i oscilacija u temperaturi zraka (Zaninović et. al., 2008). U nastavku su prikazani klimatski dijagrami za Grad Gospić i Grad Senj (slika 3. i 4).

Slika 3. Klimatski dijagram za grad Gospić

(Izvor: Zaninović et. al., Klimatski atlas Hrvatske, 2008)

Na slici 3. je vidljivo kako u siječnju temperatura pada ispod nule i raste sve do kolovoza gdje dostiže svoj maksimum i opet se spušta na nulu u prosincu. Padaline su prisutne tokom čitave godine, a najviše su izražene u studenom, te najmanje u srpnju. U prvoj polovici godine do srpnja, padaline se kreću oko 100mm, a nakon srpnja do prosinca dostižu preko 140mm, a najviše su izražene u studenome sa 175,4mm.

Slika 4. Klimatski dijagram za grad Senj

(Izvor: Šegota i Filipčić, Klimatologija za geografe, 1996)

Na slici 4. je vidljivo kako temperatura u zimskim mjesecima ne pada ispod nule, a čak ju niti ne dostiže. Najveća temperatura je izmjerena u srpnju, a najniža u siječnju. Padaline su od siječnja do srpnja ispod 100mm, a najniže su u srpnju sa 68,1mm. Pd kolovoza do prosinca prelaze 100mm i to se kreću između 100mm i 130mm, a vrhunac dostižu u studenome sa 171,9mm.

Za klimu je također potrebno navesti vjetrove koji su karakteristični za to područje, posebno bura koja dostiže na mahove brzinu od 120km/h. S obzirom na to, uvjeti za pomorski promet i plovidbu na tom području nisu idealni tokom cijele godine kao i na ostalim obalnim područjima duž Jadranske obale (Dundović et al, 2017).

3.2. Reljef

Reljef se prema nadmorskoj visini i nagibu dijele na ravnice, udubine i uzvisine, a uzvisine čine brežuljci (do 200m visine), brda (od 200 do 500m visine), gore (iznad 500m, gdje je vršni dio obrastao šumom) i planine (vršni dio iznad granice šume koji se dijeli na nisko, srednje i visoko gorje). Najniži dijelovi između dva planinska vrha su prijevoji koji na prostoru Gorske regije olakšavaju povezivanje Panonsko-peripanonske regije s Jadranskom (Vojnović, 2017).

Gorski dio Ličko senjske županije spada u gorske ili planinske masive i gorske skupine borano-rasjeno-navlačne geološke strukture Dinarskog gorskog sustava oblikovanog tijekom Alpske orogeneze. Dinarski pravac koji se pruža SZ -JI, sadrži međusobno usporedno, linearno izduženo ili lučno izvijena gorska ili planinska uzvišenja, te međugorske zavale i udoline između njih. Na njemu prevladavaju sukladni odnosi orografske i geološke strukture, ali su na nekim mjestima uočeni diskonformna obilježja. Promjenom stresa tokom neotektonske etape uz utjecaj rasjedne tektonike i rotacije pojedinih blokova pored tipične strukture usporednih nizova hrptova, oblikovani su i gorski masivi grimadnog ocrta (gorski masiv Ličko sredogorje). Za to područje je karakteristično stepeničast poprečni ocrta planinskih uzvišenja zbog različitih odnosa intenziteta djelovanja tektonskih pokreta i izdizanju morfoloških procesa definiran izmjenom strmaca i razina zaravnjivanja. Izravnani vršni dijelovi su tragovi mezozojske zaravni, a blaga kosina u podnožju i na stranama uzvišenja predstavljaju predgorske stepenice koje su nastale u fazama smirivanja tektonskih aktivnosti. Struktura planina se sastoje od karbonatskog sastava, a naknadnom neotektonskom aktivnošću koja je razmrvila gorska uzvišenja, obilježena je različitim tipovima krškog i fluviokrškog reljefa, te se vršni dijelovi sastoje od tragova istocenske oledbe (Bognar, 1999).

U Ličko-senjskoj županiji se nalazi planina Velebit koji je dug otprilike 145 km od Vratnika na sjeverozapadu do Zrmanje na jugoistoku. Širina mu je najviše 30 km na sjeveru, a najmanje 10 km na jugu i sa površinom od 2035km² obuhvaća mnogo grebena, gorskih hrptova, kukova i dolina koji premašuju prosječnu visinu od 1370 m. Najviši vrhovi su Vaganski (1757 m) i Babin (1723 m) vrh, a detaljnije će biti opisani u poglavlju zaštićena područja (<https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/opci-podaci>, 2020).

Podzemni krški oblici se javljaju kada voda ponire u podzemlje čime se javlja mehaničko i korozijsko djelovanje, a oblici koji se u tom slučaju pojavljuju su jame, spilje i kaverne. Najdulja spilja Kita Gaćešina – Draženova Puhaljka se nalazi na južnom Velebitu i duga je 32,3 kilometra, a najdublja jama koja je petnaesta jama po dubini na svijetu sa 1431 metara se nalazi u Trojama i zove se Lukina jama (Vojnović, 2017).

U Ličko-senjskoj županiji visoravan se nalazi na visini od 440 do 700 metara i raščlanjena je Ličkim sredogorjem koji je podijeljen na više cjelina, a to su: južna Lika, srednja Lika, Gacka s brinjskim krajem, Krbava i Ličko Pounje. Također postoje i krška polja kao što su Ličko, Gacko, Krbavsko i Koreničko, te nekoliko manjih. Tlo je uglavnom vapnenačkog, dolomitskog i karbonatnog podrijetla (Fajdić, 2017).

3.3. Vode

U razvijanju turizma, vrlo važna značajka je vizualna i osjetilna povezanost između turista i različitih oblika vode (Blažević, Knežević, 2006). Voda je u mnogim destinacijama najvažniji oblik ponude od prirodnih resursa (Vojnović, 2017).

Vodeni resursi na području Ličko-senjske županije uključuju podzemne i površinske vode, u koje se ubrajaju vodotoci, jezera i akumulacije te more. Dio planinskog područja proteže se prema Jadranu, a dio prema rijeci Uni, što znači da se u prostoru Like nalazi razvodnica između Jadranskog i Crnomorskog slijeva. Područje Like u geomorfološkom smislu karakterizira depresija s pojavama u kršu, uključujući velika krška polja sa stalnim i povremenim vodotocima, odnosno rijekama Gackom i Likom sa smjerom toga prema sjeveroistoku, te rijekama Otučicom i Ričicom koje pripadaju slivu rijeke Zrmanje. Područje Like u hidrogeološkom smislu pripada i sliv priobalnih izvora od Novljanske Žrnovnice do Selina što uključuje veliki dio Vinodolskog područja i Podvelebit. Također, u tom priobalnom području završavaju i sve podzemne vode karbonatnih masiva Velike Kapele i Like, koje formiraju brojne izvore i vrulje, uglavnom otvorene prema utjecaju mora, od kojih je bitno izdvojiti Jadranski sliv, sliv rijeke Gacke, sliv rijeke Like, Crnomorski sliv, sliv rijeke Une koji drenira Koreničko polje, Bjelopolje, Krbavsko i Lapačko polje, sliv Stajničkog polja, te sliv rijeke Korane (LIRA, 2010).

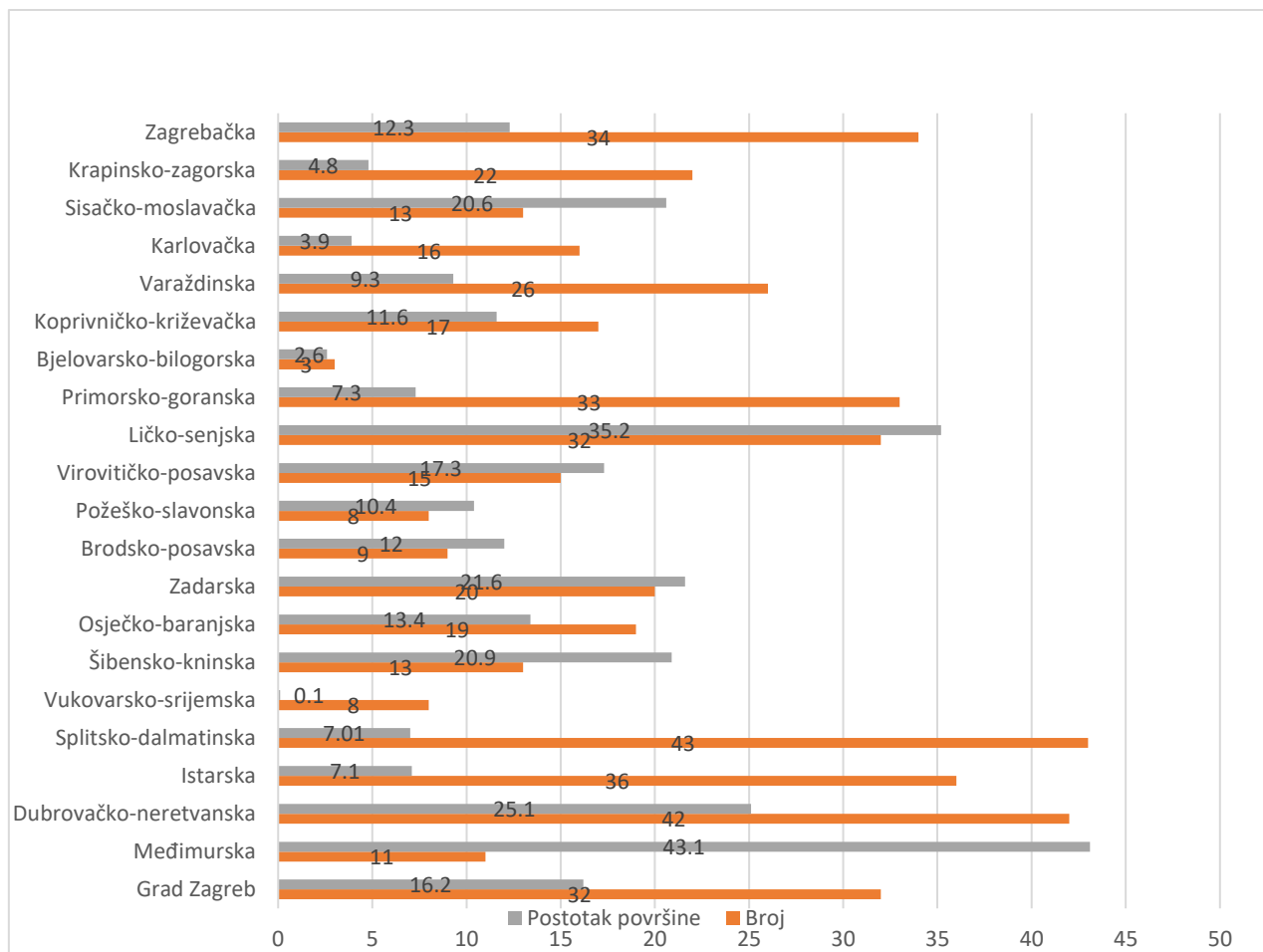
More, uz klimu predstavlja temeljnu prirodnu atrakciju koja omogućuje turističko-rekreacijski razvoj u određenim mjestima. Od svojstva mora, najvažnije za turizam su slanoća, temperatura, osvjetljenje, prozirnost, te boja, a najpovoljnija temperatura mora za kupanje se kreće u rasponu od 15°C do 20°C. Osim svojstva mora, na kvalitetu boravka uz more utječe i dinamika mora od koje su glavni duljina i visina vala, morske struje i morske mijene. Svi ti aspekti se trebaju sagledati kako bi se osigurali što sigurniji uvjeti za aktivnosti vezane uz more kao što su ronjenje, ribolov, plivanje, jedrenje i slično. More također služi za dvije vrste turizma, a to su nautički i zdravstveni turizam. Nautički turizam koristi spoj pomorstva i turizma, gdje osobe koje borave u lukama koriste objekte vezane za nautičku turističku djelatnost zbog rekreacije, sporta, razonode i drugo. Zdravstveni turizam na moru uključuje talasoterapiju. Talasoterapija uključuje termijsko-higrični sklop (morska voda i zrak, vjetrovi, Sunčevo zračenje i pijesak), aktinički sklop (bioaktivno zračenje vidljivim i nevidljivim zrakama Sunčevog spektra) i aerični sklop (sastav zraka), a primjenjuje se za liječenje i rehabilitaciju kod alergijskih, kožnih i ostalih bolesti za brži oporavak (Vojnović, 2017).

Govoreći o vodi, važno je i za naglasiti da dužina obalne linije kopnenog dijela Ličko-senjske županije iznosi 110 km, a otočne linije obale 90 km. Stoga, ukupna dužina obalne linije Ličko-senjske županije iznosi 200 km (LIRA, 2010).

3.4. Zaštićena područja

„Zaštita prirode provodi se očuvanjem biološke i krajobrazne raznolikosti, te zaštitom prirodnih vrijednosti.“. Prema zakonu o zaštiti prirode, zaštićena područja su podijeljena na: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma, te spomenika parkovne arhitekture, a nadalje se mogu podijeliti u razrede međunarodnog, državnog i lokalnog značenja (<https://narodne-novine.nn.hr>, 2020).

Ličko-senjska županija jedna je od vodećih županija prema broju i raznovrsnosti zaštićenih prirodnih objekata i lokaliteta, a promatrajući njihov udio u ukupnoj površini, Ličko-senjska županija zauzima drugo mjesto među županijama Hrvatske (Slika 5), jer brojčano 2.368 km² ili 58% površine svih nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj nalazi se upravo na području ove županije. Među njima, najvažniji su Nacionalni park Plitvička jezera, Nacionalni park Paklenica i Nacionalni park Sjeverni Velebit i Park prirode Velebit (<https://www.licko-senjska.hr/>, 2020).

Slika 5. Odnos broja i postotka površine zaštićenih područja po županijama

Izvor: Rad autorice prema bioportal.hr, 2020.

U grafičkom prikazu se vidi kako Splitsko-dalmatinska županija ima najveći broj zaštićenih područja, a Međimurska županija ima najviše zaštićene površine u cijeloj Hrvatskoj. Najmanji broj zaštićenih područja ima Bjelovarsko-bilogorska županija, a po površini Vukovarsko-srijemska županija ima samo 0,1% zaštićene površine. Iznad trideset zaštićenih područja imaju Grad Zagreb, Dubrovačko-neretvanska županija, Istarska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Ličko-senjska županija, Primorsko-goranska županija i Zagrebačka županija, a iznad 30% zaštićenih površina imaju samo Međimurska i Ličko-senjska županija. Manje od 10% zaštićenih površina imaju Istarska, Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska, Bjelovarsko-bilogorska, Varaždinska, Karlovačka i Krapinsko-zagorska županija. Veliki omjer u broju zaštićenih područja i zaštićenih površina se može vidjeti u Međimurskoj županiji (veći broj površine), Istarskoj županiji (veći broj zaštićenih područja), Splitsko-dalmatinskoj (veći broj površine).

broj zaštićenih područja), Primorsko-goranskoj (veći broj zaštićenih područja) i Zagrebačkoj županiji (veći broj zaštićenih područja).

Promatrajući zaštićena područja na prostoru Ličko-senjske županije najvažnije je za navesti da u Hrvatskoj postoje dva stroga rezervata, Hajdučki i Rožanski kukovi, te se oba nalaze na području sjevernog dijela Velebita, a kao takvima proglašeni su 1969. godine. Inače, strogi rezervat je područje kopna i/ili mora s neizmijenjenom ili vrlo malo izmijenjenom prirodom, sa svrhom očuvanja izvorne prirode. Posjećivanje strogom rezervatu, kao i obavljanje istraživanja i praćenja stanja prirode može biti omogućeno.

Uz stroge rezervate, važno je navesti i već spomenute nacionalne parkove. Nacionalni parkovi su prostrano, pretežno neizmijenjena područja kopna i/ili mora neminovnih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava, a primarno su namijenjeni očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti. Osim navedenog, nacionalni parkovi imaju znanstvenu, odgojno-obrazovnu, kulturnu i rekreativnu namjenu, te su u njima dopuštene one aktivnosti koje ne ugrožavaju izvornost prirode, no, zabranjena je gospodarska uporaba prirodnih dobara. Ponekad se iznimno može dopustiti obavljanje ugostiteljsko-turističkih i rekreacijskih djelatnosti i aktivnosti koje su u ulozi posjećivanja te obavljanje drugih djelatnosti. Na prostoru Ličko-senjske županije nalazi se najposjećeniji i najstariji nacionalni park, a to su Plitvička jezera. Ipak, osim na prostoru ove županije, navedeni nacionalni park nalazi se i na prostoru Karlovačke županije. Plitvička jezera proglašena su nacionalnim parkom 1949. godine. Površine 296,31 km² uključuje 16 jezera koja vodu dobivaju od brojnih tekućica, a jezera su međusobno spojena kaskadama i slapovima, te odvojena sedrenim barijerama. Nacionalni park Plitvička jezera 1979. godine uvršten je na UNESCO-ovu Listu prirodne baštine. Nadalje, ovaj Nacionalni park uključuje kanjon Velike i Male Paklenice, a dolina i kanjon Velike Paklenice predstavljaju najznačajniji i najatraktivniji dio parka s 400 metara visokim okomitim stijenama. Također, ovaj Nacionalni park ima nekoliko spilja i te bogat šumski fond s nekoliko tipova bukovih šuma i prirodne šume crnog bora. Osim Plitvičkih jezera, Nacionalni se park Sjeverni Velebit cijelom svojom površinom od 111,57 km² nalazi na prostoru Ličko-senjske županije. On je ujedno i najmlađi nacionalni park u Hrvatskoj, koji je takvim proglašen u lipnju 1999. godine. Nacionalni park Sjeverni Velebit karakterizira raznolikost krških reljefnih oblika, živoga svijeta i krajobraza koji je dijelom stvoren i oblikovan ljudskim aktivnostima. Osim navedenog, Sjeverni Velebit, uz Hajdučke i Rožanske kukove na svom području obuhvaća Posebni botanički rezervat Visibaba, nalazište

endemične biljke hrvatske sibireje i botanički rezervat Zavižan-Balinovac-Velika kosa unutar kojega se nalazi Velebitski botanički vrt koji je proglašen spomenikom parkovne arhitekture.

Nadalje, park prirode se definira kao prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora, velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, sa značajnim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. Ima znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu, te su na njegovom prostoru dopuštene gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga. Velebit, kao najveći park prirode u Hrvatskoj, obuhvaća površinu od 2035,51 km² te se prostire područjem Ličko-senjske, Šibensko-kninske i Zadarske županije. Navedeni Park prirode uključuje planinu Velebit izduženu 145 kilometara i dolinu rijeke Zrmanje. Velebit karakterizira bogatstvo oblika i fenomena krša, ali i brojnih endemskih i rijetkih vrsta, kao što su velebitska degenija, hrvatsko zvonce i hrvatska sibireja. Osim toga, na Velebitu se nalaze rijetke i ugrožene životinje kao što su dugonogi šišmiš, tetrijeb gluhan, smeđi medvjed, vuk i ris. Na području Parka prirode Velebit nalazi se jedan strogi rezervat, dva nacionalna parka, tri posebna rezervata, jedan značajni krajobraz, tri spomenika prirode i jedan spomenik parkovne arhitekture.

Potom, spomenik prirode kao pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno-obrazovnu vrijednost i na kojemu su dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti u Ličko-senjskoj županiji pojavljuje se u dvije potkategorije zaštite. Spomenici prirode u Ličko-senjskoj županiji su dakle geološko-geografski kada se promatraju Vrela Gacke i geološko-paleontološki kada je riječ o Velnačkoj glavici (Vojnović, 2017).

Posljednji, značajni krajobraz promatra se kao prirodni ili kultivirani predio velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje, te su u njemu dopuštene aktivnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojeg je proglašen takvim. Velik problem današnjice je nekontrolirana turistifikacija kojoj su izloženi značajni krajobrazi, zbog koje se prekoračuje kapacitet turističke nosivosti i održivost turizma, a primjer navedenog je Značajni krajobraz Zrće i Značajni krajobraz Risovac-Grabovača (Vojnović, 2017).

Zavratnica se smatra najljepšim fjordom u sjevernom dijelu Jadrana, a riječ je o uvali dugačkoj oko 900 m, a široka od 50 do 150 m. Zavratnica je zbog svojih prirodnih karakteristika 1964. godine proglašena zaštićenim krajolikom, a od 1981. godine svrstana je kao dio Parka prirode Velebit. Početkom prošlog stoljeća u ovom zaštićenom krajoliku napravljeno je šetalište

i terase koje se nalaze u samom središtu zaljeva, kako bi se spriječilo njegovo daljnje propadanje. Također, posađeni su i čempresi, alpski borovi, smokve, a sve u svrhu zaustavljanja bujica. Danas je stoga Zavratnica stanište 129 biljnih vrsta, od čega je 100 autohtonih (<https://visit-lika.com/page/zavratnica-najljepsi-fjord-u-sjevernom-dijelu-jadrana>, 2020).

4. ANTROPOGENA ATRAKCIJSKA OSNOVA

U Hrvatskoj je preko 90% turističkog prometa ostvareno zbog prirodnih resursa i ekoloških komponenti. Smatra se da ljudski stvoreni resursi kao privlačni turistički čimbenici nisu dovoljno valorizirani. Antropogene turističke resurse najčešće posjećuju turisti višeg stupnja obrazovanja i većeg poznavanja kulture, a boravak u destinacijama su im kratki (Blažević i Knežević, 2006).

4.1. Kulturna baština

U kulturnu baštinu, materijalnu i nematerijalnu se svrstavaju pokretna i nepokretna kulturna dobra koja mogu biti od arheološkog, povijesnog, umjetničkog, antropološkog, paleontološkog i znanstvenog značaja (www.min-kulture.hr, 2020).

U Gradu Gospiću postoji mnogo sakralnih građevina, utvrda, kulturnih spomenika i srednjovjekovnog nasljeđa kao što su na primjer glagolske knjige (Misal kneza Novaka Disislavića iz 1368., Berlinski misal iz 1402. i dr.) (<https://gospic.hr/turizam/>, 2020). Prema Ministarstvu kulture, kulturna dobra u Gospiću se mogu podijeliti na nepokretna i pokretna kulturna dobra. U nepokretna kulturna dobra se ubrajaju sakralna i profana graditeljska baština, arheološka baština, kulturno-povijesna cjelina, memorijalna baština i ostalo. U sakralnu graditeljsku baštinu spadaju crkve sv. Marije Karmelske, u Gospiću i okolici, u profanu graditeljsku baštinu spadaju crkva Navještenja Blažene Djevice Marije, Kuća u ulici Mlinarska 1, Zgrada Muzeja Like Gospić, Zgrada Državnog Arhiva, Pošte, Učiteljskog fakulteta, Gospićko-senjske biskupije i Zgrada Ličko-senjske županije, Ulica dr. F. Tuđmana 4. Pod arheološku baštinu se ubrajaju Ostaci crkve sv. Ivana Krstitelja, Ruševine Starog grada Bilaja i Starog grada Budak grada, te lokalitet Čovini-Crikvine i Ostaci Turske kule. U kulturno-povijesnoj cjelini se nalazi jedino Kulturno-povijesna cjelina grada Gospića. Memorijalna baština uključuje Spomen-područje Nikole Tesle, a pod ostalo spadaju Most preko potoka Otešice, Ostaci drvenog mlina kašikara, Pil Krista Spasitelja, Most na rijeci Bogdanici, Fontana „Marta Vodarica“ i Most preko rijeke Like. U pokretna kulturna dobra spadaju arhivska građa Cjelina arhivskih fondova i zbirki u posjedu Državnog arhiva u Gospiću, Sakralni/religijski predmeti kipovi sv. Petar i Pavao, muzejska građa Muzeja Like Gospić, Likovna umjetnost Reljef-spomenik palim graničarima i ostalo (reljef „Pali graničari“ i skulptura vodarica „Marta“) (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U gradu Otočcu i njegovoj okolici se nalazi 42 kulturna dobra od kojih 15 pripada sakralnoj graditeljskoj baštini (crkva Majke Božje od sv. Krunice, crkva sv. Arhandela Mihovila i dr.), 14 profanoj graditeljskoj baštini (razne zgrade u starom dijelu grada Otočca i Župni dvor), 7 arheološkoj baštini (Ostatci staroga grada Otočca, Ruševine crkve sv. Marka, Ruševine starog grada „Fortica“, Ruševine kule Šimšanovka i dva ostatka mitreja), dva pripadaju kulturno povijesnoj cjelini (Ruralna cjelina Majerovo Vrilo i Urbana kulturno povijesna cjelina grada Otočca), tri nematerijalnoj kulturnoj baštini (Umijeće gradnje gacke plavi, umijeće izrade solističke tambure kuterevke i Gacki čakavski govor s područja Otočca) i u kategoriju ostalo spada Most preko rijeke Gacke (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U gradu Senju i na njegovom području se nalaze pet dobra koja pripadaju sakralnoj graditeljskoj baštini, a to su: Crkva Majke Božje Snježne, Crkva sv. Antuna Padovanskog i župni dvor, Crkva sv. Jakova Apostola, Crkva sv. Martina i Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. U kategoriji profana graditeljska baština spadaju Gradska loža, Kuća Petrovski, Palača Vukasović i Tvrđava Nehaj. Kulturno povijesnoj cjelini pripadaju Kulturno povijesna cjelina grada Senja i Premužićeva staza. U arheološku baštinu spadaju Arheološko nalazište i crkva sv. Filipa i Jakova, Arheološki lokalitet gradina Golubić – Grad i Arheološko nalazište Gradina Klačnica. U kategoriju ostalo spadaju Ostaci ribarskih nastambi za motrenje tuna na poluotoku Malta i Suhozidni granični zid(<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

Grad Novalja u svom području posjeduje osam dobara arheološke kulturne baštine i to su Antički kamenolom, Antički vodovod „Talijanova buža“, Arheološka zona Novalja, Arheološko nalazište Caska, Hidroarheološko nalazište u uvali Caska i Vlaška mala, Olupina potonulog parobroda „Albanien“ i „Euterpe“. U sklopu sakralne graditeljske baštine sadrži Crkvu sv. Anđela Čuvara, Crkvu sv. Ivana i Pavla i ostatke ranokršćanske bazilike, Crkvu sv. Katarine, dvije Crkve sv. Kristofora (jedna u Staroj Novalji, a druga na Punti), Crkvu sv. Marije (Stomorice), Crkvu sv. Marije od Ružarija i Ruševine crkve sv. Jurja. U profanoj graditeljskoj baštini pripadaju Kula zvana „Kaštel“ i Tunera. U području znanje i vještine u nematerijalnu kulturnu baštinu spada Tradicijsko pjevanje otoka Paga, kulturno-povijesna cjelina je Etno zona Lun i sakralno-profana graditeljska baština pripada Ostacima ladanjskog kompleksa biskupa Palčića s crkvom sv. Antuna Padovanskog (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

Kulturna dobra općine Plitvička jezera uključuju profanu graditeljsku baštinu, sakralnu graditeljsku baštinu i arheološku baštinu. Profana graditeljska baštine uključuje Četiri zgrade, Crkvu sv. Arangela Mihajla i Gavrila, Hotel „Plitvice“, Kompleks zgrada Vila Izvor, Restoran „Kozjak“, Ruralni ansambl, Tradicijsku okućnica, Zgradu društvene prehrane, Zgradu

lugarnice, Zgradu poštanskog ureda i Zgradu stare škole (realka). Sakralnu graditeljsku baštinu čine Pravoslavna crkva Uspenja Presvete Bogorodice i Crkva sv. Arangela Mihajla i Gavrila, a arheološku baštinu čini Arheološko nalazište Gradina Kozjak (Krčingrad) i Arheološko nalazište Šanci. U kategoriju ostalo spada Hidrocentrala na jezeru Burget (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U općini Brinje se nalazi deset kulturnih dobra. U sakralnoj graditeljskoj baštini se nalaze: Crkva Našašća Svetog Križa, Crkva Preobraženja Gospodnjeg, Crkva sv. Antuna Padonavskog, Crkva sv. Ivana Krstitelja, Crkva sv. Nikole Biskupa, Kapela sv. Fabijana i Sebastijana, Kapela sv. Petra i Pavla i Kapela sv. Vida. U kategoriji ostalo spadaju Mlin vretenaš i Ruševine starog grada Sokolca (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U općini Perušić i na njenom području se nalazi 16 kulturnih dobara u kategorijama sakralne graditeljske baštine, profane graditeljske baštine i arheološke baštine. U sakralnoj graditeljskoj baštini se mogu nabrojati Crkva sv. Antuna Padovanskog sa župnim dvorom, Crkva sv. Ivana Krstitelja, Crkva sv. Križa, Crkva sv. Nikole Biskupa, Crkva sv. Petra, Crkva Sv. Trojice, Crkva sv. Vida, Crkva svetog apostola evanđelista Luke, Crkva svetog Arhangela Mihajla, Kapela sv. Ane i Kapela sv. Roka. Profana graditeljska baština uključuje Most, a arheološkoj baštini pripadaju Ruševine Starog grada Perušića, Arheološko nalazište Lipova glavica i Arheološki lokalitet Ostaci crkve sv. Marka (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U općini Donji Lapac se nalaze samo sakralna i profana graditeljska baština. U sakralnu graditeljsku baštinu spada Crkva Rođenja BDM, Crkva Rođenja Presvete Bogorodice i Crkva sv. Ilije Poroka, a profanu graditeljsku baštinu pripada samo Stari hotel Ozeblin (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

Općina Udbina sadrži osam dobra koja pripadaju sakralnoj graditeljskoj baštini, a to su Crkva Blažene Djevice Marije, Crkva sv. Jovana, Crkva Uspenja Presvete Bogorodice, Crkva sv. Jurja, Crkva sv. Save, Crkva Rođenja Presvete Bogorodice, Crkva Preobraženja Gospodnjeg i Crkva sv. Velikomučenika Georgija, te tri dobra u kategoriji arheološke baštine i oni su Arheološki lokalitet sv. Marko-Grob, Arheološko nalazište Ostatci katedrale sv. Jakova (Korija) i Arheološka zona Gradina (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U općini Karlobag se nalazi devet kulturnih dobara u kategoriji arheološka baština, sakralna graditeljska baština, kulturno povijesna cjelina i kategorija ostalo. Kategoriji ostalo pripada Fontana na izvoru potoka Ljubica, a kulturno povijesnoj cjelini Povijesna cesta Terezijana. U kategoriji arheološka baština se nalazi Arheološko nalazište Gradina-Vidovgrad

s ostacima crkve sv. Vida u Drvišici. U profanoj graditeljskoj baštini je Zgrada škole, Spomen obilježje Kubus i Stari grad „Fortica“. U sakralnu graditeljsku baštinu pripadaju Crkva Pohoda sv. Elizabete, Crkva sv. Josipa s kapucinskim samostanom i Ostaci crkve sv. Karla Boromejskog (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

U općini Vrhovine se nalaze dvije crkve sakralne graditeljske baštine, a to su Crkva sv. Arhangela Mihajla i Gavrila i Crkva sv. Petra i Pavla (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

Općina Lovinac sadrži kulturna dobra kategorije profane graditeljske baštine, arheološke baštine, sakralne graditeljske baštine i kategorije ostalo. U kategoriji sakralne graditeljske baštine spadaju Hram sv. Apostola Pera i Pavla, Crkva sv. arhanđela Mihovila, Crkva sv. Roka i Crkva sv. Marije Magdalene. U kategoriji ostalo se nalazi “Majstorska cesta” i Mlin „Travić“, u kategoriji profana graditeljska baština se nalazi Most na rijeci Suvaji i cisterna s oknom i Most na potoku Ričica, a u kategoriji arheološka baština se nalaze Ruševine utvrde “Štulića kulina” i Arheološki lokalitet Pod Cvitušom – ostaci rimske ceste (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020). U nastavku je prikazana Tablica 2. sa popisom kulturnih dobara po gradovima i općinama u Ličko-senjskoj županiji.

Tablica 2. Kulturna dobra u Ličko-senjskoj županiji

Grad/ Općina	Arheologija	Kulturno- povijesna cjelina	Nepokretno pojedinačno dobro	Nematerijalna baština	Ukupno	Od toga Crkve/ Kapele
Gospić	7	2	31	0	40	14
Otočac	7	2	30	3	42	16
Senj	3	2	15	0	18	7
Novalja	8	1	12	1	22	9
Plitvička jezera	2	0	13	0	15	2
Brinje	0	0	10	0	10	8
Perušić	3	0	13	0	16	12
Donji Lapac	0	0	4	0	4	3
Udbina	3	0	8	0	11	8
Karlobag	1	1	7	0	9	3
Vrhovine	0	0	2	0	2	2

Lovinac	2	0	8	0	10	3
Ličko-senjska županija	36	8	151	17	212	85

Izvor: Registar kulturnih dobara, 2020.

Iz tablice 2. se može vidjeti kako najviše kulturnih dobara ima Grad Otočac, zatim Gospić, te Novalja i Senj. Od općina najviše dobara ima općina Perušić, a općina Plitvička jezera ima samo jedno dobro manje dok općina Vrhovine ima samo dva kulturna dobra, a općine Karlobag Donji Lapac, Brinje i Lovinac imaju do deset kulturnih dobara. Najviše arheoloških nalazišta imaju Gradovi Gospić i Otočac, a uopće ih nemaju općine Donji Lapac i Vrhovine. Kulturno-povijesne cjeline pripadaju najviše Gradovima i to po dva, osim u Gradu Novalji gdje je samo jedno, ali se vidi iz tablice da jedino općina Karlobag ima kulturno-povijesnu cjelinu dok ostale općine nemaju. Svaki grad i općina imaju nepokretno pojedinačno dobro, no najviše ih ima Grad Gospić, a najmanje općina Vrhovine. U zadnjoj koloni tablice je izdvojena kategorija crkve i kapele zbog interesa koliko je dobara zaštićeno zbog religijskih razloga i može se primijetiti da u većini slučajeva, broj crkava i kapela u odnosu na ukupan broj zaštićenih dobara nije toliko velik, osim u općinama Brinje, Perušić, Donji Lapac i Vrhovine gdje je skoro svako kulturno dobro crkva ili kapela. U koloni nematerijalna baština se može vidjeti kako postoje u gradu Otočcu i Novalji, no zbog neodređenog položaja nematerijalne baštine, može se vidjeti kako ih ima puno više na području cijele županije, pa tako u nematerijalnu baštinu Ličko-senjske županije spadaju: Ličko prelo, Priprema tradicijskoga ličkoga sira škripavca, Tradicijska pjevanja otoka Paga, Priprema sira iz mješine, Klapsko pjevanje, Tradicijska proizvodnja pašskog sira, Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala, Glagoljaško pjevanje, Glazbeni izričaj otkanje s područja Dalmatinskog zaleđa, Umijeće izrade šindre za pokrivanje krovova, Umijeće izrade ukrasnog veza građa/četverokuta, Umijeće izrade coklji, Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice i Zlatna formula hrvatskoga jezika ča, kaj, što (<https://registar.kulturnadobra.hr/>, 2020).

4.2. Manifestacije

U Gospiću se od manifestacija najviše promoviraju: Doček Nove godine na otvorenom, Prvi pljesak, Lički likovni anale, Jesen u lici, Moto susret MK Crazy wolfs, Dan Grada Gospića, Gospićko glazbeno ljeto, Dječje Uskršnje čarolije, Obilježavanje Dana planeta Zemlje i Gospićki karneval. Doček Nove godine se održava na glavnom gradskom trgu uz razni glazbeni

program, ugostiteljsku ponudu i novogodišnji vatromet. Prvi pljesak je glazbeno natjecanje učenika osnovnih škola koje se održava dvanaest godina tijekom prosinca, te je jedina takve vrste na području županije. Lički likovni anale se održava tijekom cijelog listopada u galeriji Muzeja Like gdje se prikazuju likovna stvaralaštva na temu Like. Jesen u Lici se održava uglavnom u prvom vikendu u listopadu u Gospićkoj sportskoj dvorani i gradskom trgu gdje se tijekom izložbe predstavljaju tradicijski proizvodi lokalnih OPG-ova, prezentira se tradicijski način izrade bukara, tamburica, pletenje košara, metli od šiblja, pređenje vune, izrada predmeta od gline i slično i nastupaju kulturno-umjetnička društva uz narodne pjesme i nošnje. Moto susret MK Crazy wolfs okuplja domaće i inozemne ljubitelje moto sporta krajem srpnja ili početkom kolovoza u trajanju od tri dana na prostoru nekadašnje stočne tržnice. Dan Grada Gospića se održava tijekom lipnja i srpnja na glavnom gradskom trgu gdje se održavaju razne kulturne, sportske i glazbene priredbe, a na sam dan Grada, 22. srpnja se organiziraju koncerti zabavne glazbe, nastupi folklornih i kulturno-umjetničkih društava i predstavlja se gastro ponuda okolnih mjesta, te se na kraju priprema vatromet. Gospićko glazbeno ljeto tokom lipnja i srpnja predstavlja niz koncerata koji u katedrali Navještenja Blažene Djevice Marije izvode djela ozbiljne glazbe domaćih i stranih autora. Dječje Uskršnje čarolije obilježavaju Uskršnje blagdane u Muzeju Like Gospić i kulturno-informativnom centru Gospić gdje se izrađuju pisanice i prenosi se tradicijsko nasljeđe. Obilježavanje Dana planeta Zemlje se održava 22. travnja na glavnom gradskom trgu kao ekološko-edukativni program koji ima za cilj promoviranje zdravog života, te očuvanje i zaštita okoliša. Gospićki karneval se tijekom veljače održava u Gospićkoj sportskoj dvorani gdje se održava maskenbal, a sudjeluju nekoliko tisuća ljudi iz susjednih županija (<https://visitgospic.com/manifestacije/>, 2020).

U Otočcu su najistaknutije sljedeće manifestacije: Županijska smotra folklor, Barkanova biciklijada, Eko-etno Gacka i Advent u Otočcu (<https://visit-lika.com/page/festivali-i-manifestacije>, 2020). Županijska smotra folklor se odvija tokom tri dana u kojem se prezentiraju i degustiraju tradicionalna jela, otvara se izložba, izabire se najljepša djevojka u narodnoj nošnji i najoriginalnija muška narodna nošnja, te se održava mimohod folklornih skupina i nastupi društava, a kraj obilježava koncert zabavne glazbe (<http://www.gpou-otocac.hr/20-smotra-folklor/>, 2020). Eko-etno Gacka je manifestacija koja promovira autohtone i domaće proizvode s područje Gacke koja ujedno zaključuje manifestaciju koncertom zabavne glazbe (<https://www.tz-otocac.hr/en/component/k2/item/379-eko-etno-gacka-2019>, 2020). Advent u Otočcu služi za oživljavanje i očuvanje bogate zanatske tradicije

koja se održava za vikend krajem prosinca (<https://www.gacka053.com/dogadanja/advent-u-otoccu-13-bozicni-sajam/>, 2020).

U Senju ima jako puno manifestacija, tako da će se nabrajati po mjesecima. U siječnju se održava Zimska malonogometna liga, senjski mesopust i Obilježavanje Dana sjećanja na holokaust. U veljači se održavaju Noć muzeja, Obilježava se godišnjica pogibije Damira Tomljanovića Gavrana, Umjetnost balanja, a u ožujku Mesopust - Sveti Juraj i Sjajne žene (program povodu dana žena). Neki od događanja u travnju su Uskršnji doručak, proslava dana Grada i blagdana Svetog Jurja, Čišćenje podmorja i divljih deponija, a u svibnju Festival od rožicov i Moto susret – Sveti Juraj. U lipnju se ističu Izložba konja i Bambino kup LSŽ, čišćenje podmorja u Svetom Jurju, Biciklistička utrka Uspon na Zavižan, Ribarska večer i Petrova. U srpnju se održavaju Senjske koncertne večeri, Ribarska večer – Pod Gradinom, Jablanac i Gospa Karmelska, Međunarodni festival folklor i plesa, Turnir bunjevačkih sela, Festival sjevernojadranskih klapa, Slovenska noć, Uskočki dani, Svetojurska noć, Ča su ili naći stari i Bunjevačka noć. U kolovozu se događaju Tradicionalna braniteljska izložba u čast Oluji, Lukovačka noć, Natjecanje u kuhanju kotlića, Blagdan Godpe Snježne i nogometni turnir „Senjski vitezovi“, Međunarodni senjski ljetni karneval, Blagdan velike Gospe, Triatlon, Ribarska večer, Dani meda i Sajam tradicionalnih proizvoda „Potok sriće“. U rujnu se održavaju Festival gljiva i Rukometni turnir Robert Barbić Beli, a u listopadu se obilježavaju Dani glagoljice i Mjesec hrvatske knjige. U studenom se obilježava Mjesec pada Vukovara, te u prosincu je od manifestacija jedino Advent (<https://www.senj.hr/kalendar-dogadanja/>, 2020).

Manifestacije u Karlobagu su određene za ljetne mjesece i to srpanj i kolovoz. Između raznih koncerata, Ribarskih fešti, izložbe fotografija, nastupe KUD-ova, klapa i tamburaša, mogu se izdvojiti manifestacije kao što su Karlobaški susreti i Malonogometni turnir „Heroji Domovinskog rata“ (<https://www.tz-karlobag.hr/hrv/sadrzaj/kalendardogadanja/#prettyPhoto>, 2020).

Na otoku Pagu u Novalji, u tradicionalne manifestacije se ubrajaju: Karneval (od sredine siječnja do Mesopusta), Dječji festival „Antonja“ (lipanj, Dan grada Novalje), Fešta od maja (gastronomska i ekološka priredba u svibnju), Uskršnji doručak (na glavnom gradskom trgu), Novaljsko kulturno ljeto, Božićna priredba („Novaljski raspivani Božić“), Festival pisme nakanat (studeni), te Izložba paške ovce i paškog sira (srpanj) (<https://visitnovalja.hr/tradicionalne-manifestacije/>, 2020). U nastavku je prikazana Tablica 3. koja prikazuje broj manifestacija u gradovima i općinama u 2019. godini po mjesecima.

Tablica 3. Broj manifestacija u gradovima i općinama LSŽ u 2019. godini po mjesecima

Grad/ Općina	Manifestacije											
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Gospić	0	1	0	2	0	1	3	1	0	2	0	2
Otočac	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	1
Novalja	1	0	0	1	1	2	2	1	0	0	1	1
Senj	3	3	2	9	6	10	14	18	2	2	2	1
Plitvička jezera	3	2	0	1	3	0	2	3	1	3	0	2
Brinje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Perušić	0	1	1	2	0	3	0	3	1	1	0	2
Donji Lapac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Udbina	-	-	-	-	-	-	2	-	1	1	-	-
Lovinac	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Karlobag	0	0	0	0	0	0	14	18	0	0	0	0
Vrhovine	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno	7	7	3	15	10	17	39	44	6	9	3	9

Izvor: Izrada autorice prema internetskim stranicama gradova i općina LSŽ, 2020.

Prema Tablici 3. je vidljivo kako najviše manifestacija tokom cijele godine ima u gradu Senju, a najmanje u gradu Otočcu. Najviše manifestacija se odvija tijekom kolovoza, a najmanje u ožujku i studenome. Za općine Brinje, Donji Lapac i Vrhovine, informacije o manifestacijama nisu bile dostupne, tj. nisu se reklamirale na internetskim stranicama općina stoga je moguće da postoje, ali ne dopiru do šire javnosti. Na internetskim stranicama gradova su dostupne informacije za pregled manifestacija, no može se uočiti kako se fokusiraju na ljetne mjesece, a pogotovo na kolovoz kada je najveća prisutnost turista u području. Zanimljivo je kako općine Udbina i Lovinac imaju po samo par manifestacija godišnje i to manifestacije koje su orijentirane seoskim aktivnostima i poljoprivredi, pa tako u općini Lovinac jedina manifestacija koja se održava je Dan ličkog krumpira koji je nadopunjen sa Danom sira i krumpira.

4.3. Kulturne ustanove

U Gospiću, najvažnija kulturna ustanova je Muzej Like Gospić koji prema svojoj kategorizaciji spada u kompleksne muzeje, brine za sva pokretna i nepokretna dobra u kontinentalnom dijelu Ličko-senjske županije. Pod svojim okriljem ujedinjava Arheološki odjel, Numizmatički odjel, Kulturno povijesni odjel, te Etnografski i Galerijski odjel, a također ima biblioteku otvorenog tipa. Iduća važna ustanova je Spomen-dom dr. Ante Stračevića koji je sagrađen 1998. godine, te nakon obnove 2014. godine, postao je multimedijски centar namijenjen učenicima i studentima. Slijedeća ustanova je Memorijalni centar „Nikola Tesla“

koji prikuplja, čuva, istražuje i prezentira građu životnog djela znanstvenika. Centar obuhvaća parohijalni dvor s gospodarskim objektom (štalom), crkvu sv. Petra i Pavla, groblje i okolno područje s potokom Vagancem, Multimedijalni centar je namijenjen različitim korisnicima i uključuje turizam, znanost i umjetnost (<https://gospic.hr/turizam/>, 2020). Samostalna narodna knjižnica Gospić je još jedna kulturna ustanova koja je nakon godina pripadajući drugim ustanovama i ratnim oštećenjima, od 2000. godine postaje samostalna ustanova koja u cilju ima promicanje hrvatske književnosti i kulturne vrijednosti (<https://snk-gospic.hr/sample-page/>, 2020). Kulturno informativni centar Gospić je javna ustanova za kulturu osnovana 2009. godine koja organizira, razvija i unapređuje sve oblike kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (<http://www.kic-gospic.eu/o-nama/>, 2020).

U Novalji, kulturne ustanove su slijedeće: Gradski muzej Grada Novalje, Gradska knjižnica, Centar za kulturu Grada Novalje, Umjetnička galerija „VESINAART“ i Umjetnička galerija „ERA“. Gradski muzej Grada Novalje je podijeljena u arheološku, etnografsku, numizmatičku i umjetničku zbirku, te zbirke knjiga, dokumenata, razglednica i fotografija. Stalni postav je 3D animacija rimskog vodovoda koji se nalazi u prizemlju, na prvom katu se odvijaju razne izložbe, a na drugom katu je prezentirana etnografska baština grada Novalje kroz sredinu i polovicu 20. stoljeća (<https://snk-gospic.hr/sample-page/>, 2020). Centar za kulturu je otvoren 2007. godine odlukom Gradskog vijeća da zadovolji kulturne potrebe lokalne zajednice, te domaćih i stranih turista i time prikaže različita područja glazbenog, likovnog i scenskog stvaralaštva uz narodne običaje i tradiciju. U samom sklopu centra, od 2019. godine djeluje i Gradski muzej Grada Novalje (<https://czknovalja.hr/o-centru/>, 2020). Gradska knjižnica Ivan Palčić u Novalji je osnovana 1947. godine i djeluje do 2002. godine s prekidima u radu, a od tada nastavlja kao samostalna ustanova i od 2016. radi u novom prostoru (<http://www.gknv.hr/o-knjiznici/>, 2020).

U Otočcu se mogu naći dvije kulturne ustanove, a to su Narodna knjižnica i Gacko pučko otvoreno učilište. Narodna knjižnica Otočac je javna ustanova koja zadovoljava kulturno-obrazovne i informacijske potrebe građana i promiče čitanje i sve oblike kulturnog rada, te djeluje u zgradi Multimedijalnog centra u Otočcu (<https://narodnaknjiznicaotocac.hr/opci-podaci/>, 2020). Gacko pučko otvoreno učilište djeluje u zgradi koja je sagrađena prema klasicizmu i time služi kao nasljednik povijesti i tradicije grada Otočca, a služi za obrazovanje i kulturu. Pri njemu djeluju Muzej Gacke, kino, Osnovna glazbena škola, Folklorno društvo, tamburaški orkestar i Amatersko kazalište Arupium (<http://www.gpou-otocac.hr/gpou-povijest-2/>, 2020).

Kulturne ustanove u gradu Senju su Gradska knjižnica, Gradski muzej i Pučko otvoreno učilište „M.C. Nehajev“. Gradska knjižnica Senj nastaje 1835. godine i djeluje sa prekidima za vrijeme Drugog svjetskog rata, a od 60-ih godina prošlog stoljeća djeluje u sklopu današnjeg Pučkog učilišta da bi se krajem 2005. godine izdvojila kao samostalna ustanova i 2008. godine seli u moderno opremljen prostor i u njenom sastavu djeluju Ogranak Sveti Juraj i Ogranak Krasno (<http://knjiznice.nsk.hr/senj/knjiznica-u-senju-nekad-i-sad/>, 2020). Gradski muzej Senj se nalazi u palači gotičko – renesansnog stila i osnovan je 1962. godine kao ustanova koja skuplja, čuva, sređuje, proučava, obrađuje, prezentira i objavljuje muzejsku i povijesno-kulturnu građu. Muzej sadrži Arheološku, hidro arheološku i Numizmatičku zbirku, zbirku glagoljskog tiskarstva i glagoljice, zbirku oružja i vojne opreme, novije senjske povijesti, Etnografsku zbirku – Bunjevci, te Prirodoslovnu zbirku – Velebit (<https://www.senj.hr/gradski-muzej-senj/>, 2020).

U općini Plitvička jezera se nalazi jedna kulturna ustanova, a to je Narodna knjižnica općine Plitvička jezera. Osnovana je 2002. godine, a 2003. godine je počela sa radom u Korenici. Danas se u njoj organiziraju izložbe, radovi udruge žena „Nit“, šahovska natjecanja, razna predavanja i slično (<https://www.knjiznica.hr/knjiznice/?id=270>, 2020).

U općini Vrhovine postoji samo jedna kulturna ustanova i to Narodna knjižnica „Silvije Strahimir Kranjčević“ Vrhovine koja je osnovana 2010. godine i počela je s radom sa minimalnim brojem knjiga koje su donirane, a otvorena je za razvoj kulturnog i društvenog života (<https://www.knjiznica.hr/knjiznice/?id=368>, 2020). U Tablici 4. je prikazan broj ustanova i zaposlenih u 2012. godini.

Tablica 4. Broj ustanova i zaposlenih u Ličko-senjskoj županiji

Jedinica lokalne samouprave	Broj ustanova	Broj zaposlenih
Gospić	4	51
Novalja	3	5
Otočac	2	10
Senj	3	12
Plitvička jezera	1	2
Vrhovine	1	1

Izvor: Ministarstvo kulture, Javne potrebe u kulturi Ličko-senjske županije u 2012. godini, 2012.

Iz Tablice 4. je vidljivo da grad Gospić ima najviše ustanova (4) i zaposlenih (51), a najmanje ih ima Općina Vrhovine sa jednom ustanovom i jednim zaposlenim. Grad Otočac ima dvije ustanove sa deset zaposlenih, a Senj tri ustanove sa dvanaest zaposlenih, dok Novalja ima pet zaposlenih u tri ustanove. Općina Plitvička jezera ima dvoje zaposlenih u jednoj ustanovi.

5. TURIZAM U PROSTORNO PLANSKOJ DOKUMENTACIJI

Prema Prostornom planu Ličko-senjske županije razvoj turizma županije treba biti temeljen na izuzetnim prirodnim i povijesnim vrijednostima, kvaliteti okoliša i na interesu za prostore u kojima su sačuvane navedene vrijednosti. Također, sve potrebne intervencije koje su potrebne u svrhu razvoja turizma ovog područja, a koje uključuju gradnju i korištenje građevina, korištenje prostora i uređivanje istog, trebaju biti usmjerene na očuvanje prednosti i temeljnih resursa. Na području Ličko-senjske županije Planom su određena dva osnovna područja za razvoj turizma, a to su obalno područje, odnosno Primorje te kontinentalno područje, to jest Lika. Strategijom i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske kontinentalno područje Ličko-senjske županije određeno je kao područje posebnih oblika turističke ponude, odnosno selektivnih oblika turizma u vidu eko, seoskog i lovnog turizma.

Nadalje, unutar obalnog i kontinentalnog područja turizma Ličko-senjske županije izdvojena su pojedina veća turistička područja koja su važna za razvoj ugostiteljstva i turizma s turističkim središtima, turističkim zonama i turističkim punktovima, a koji se razlikuju po određenim karakteristikama, primjerice klimatskim uvjetima, položaju u Županiji, konfiguraciji terena, prirodnim karakteristikama i specifičnim oblicima turističke ponude primjerenim prostoru. Detaljnije, riječ je o području Nacionalnog parka Plitvička jezera, koje ima međunarodno i nacionalno nadžupanijsko odnosno makroregionalno turističko značenje, te turistička središta Korenica, Vrhovine, Ličko Petrovo Selo i Prijeboj izvan granica Nacionalnog parka. Također, riječ je i o otoku Pagu, području Grada Novalje s turističkim središtem u Novalji, području Parka prirode Velebit, to jest obalno (primorskom) dijelu s turističkim središtima Senj, Jablanac i Karlobag, području vršnog dijela Parka prirode Velebit koji uključuje nacionalne parkove Sjeverni Velebit i Paklenicu s turističkim središtima Krasno i Baške Oštarije, kontinentalnom području Parka prirode Velebit s turističkim središtima Otočac, Perušić, Gospić i Lovinac, području planiranih regionalnih parkova Lička Plješivica i Una s turističkim središtima Donji Lapac, Korenica i Udbina te području Male Kapele s turističkim središtem u Brinju.

Također, Planom je predviđeno i da sadržaji u područjima zaštićene prirode kao i njihov uži okolni prostor moraju vrstom usluga i kapacitetima biti podređeni prirodnim bogatstvima i biti u skladu sa zakonskim propisima Zaštićenog obalnog područja. Potom, planom su određena manja turistička područja značajna za razvoj ugostiteljstva i turizma u kontinentalnom dijelu Ličko-senjske županije, a koja imaju specifične prirodne osobitosti i specifične oblike turističke ponude. To su dolina rijeke Gacke na čijem se području planira seoski turizam vezan za

dugogodišnju tradiciju ribolovstva i uzgoja slatkovodne ribe, kanjon rijeke Like na čijem se području planira rekreativni turizam, područje Krasno-Kuterevo-Kosinj gdje se, uz postojeći vjerski turizam u naselju Krasno, planira ekološki turizam temeljen na zdravoj hrani, kvaliteti okoliša, tradicijskom zanatstvu i običajima, kao i na interesu za prostore u kojima su sačuvane te vrijednosti, kao što je Park prirode Velebit te Nacionalni park Sjeverni Velebit.

Nadalje, sva veća i manja turistička područja na obalnom i kontinentalnom području koja su izvan parkova prirode i nacionalnih parkova, sa svojim turističkim središtima, turističkim zonama i turističkim punktovima, navedena su kao neophodna za razvoj receptivnog turizma, to jest za smještaj i pružanje usluga turistima kojima koriste organizirani turistički dolazak parkova prirode i nacionalnih parkova. Također, Strategijom razvoja turizma i ugostiteljskih djelatnosti Ličko-senjske županije bilo je planirano ostvarivanje povećanje kvalitete usluga, kao i bolje ponude raznih sadržaja, kao što su primjerice kulturni, rekreacijski i izletnički turizam. Planom je propisano da raspored, vrsta, kapacitet i drugi pokazatelji turističkih područja moraju biti sukladni kvalitativnim značajkama prostora, a ponudu na turističkom tržištu potrebno je uskladiti i sa Strategijom razvoja Ličko-senjske županije, vodeći računa o demografskim ograničenjima.

U Prostornom planu su navedene osnovne prostorne odrednice razvoja turizma, koje uključuju usmjerenje izgradnje novih kapaciteta u turizmu s posebnim naglaskom na izgradnju kvalitetnih dopuna postojeće turističke ponude, stimulaciju izgradnje viših i visokih kategorija prilikom investiranja u postojeće ili nove objekte, osiguranje izgradnje nove i poboljšanje postojeće unutarnje i vanjske komunalne infrastrukture i zaštitu okoliša, gradnju novih građevina na način da se tipologijom i oblikovanjem izgradnje, gabaritima objekata te očuvanjem većih prirodnih ili planiranih zelenih površina održi integritet prirodnog i obalnog prostora, uz poštivanje i drugih uvjeta za izgradnju unutar zaštićenog obalnog područja mora, osiguranje prethodne sanacije bespravnih oblika izgradnje i korištenja u obalnom području kroz institucionalne oblike korištenja prostora, to jest prenamjenu ili uklanjanje bespravno izgrađenih građevina s povratom u prijašnje stanje, osiguranje prostora za nove i atraktivne sadržaje, primjerice, reprezentativne turističko-rekreacijske sadržaje kao što su ronjenje, jedrenje, rafting, jahanje, biciklizam, skijanje, trčanje i hodanje na snijegu.

Nadalje, namijene koja je predviđena za ugostiteljstvo i turizam Planom se predviđa realizirati i u sklopu izdvojenih građevinskih područja izvan naselja kao što su turističke zone, seoska gospodarstva i luke nautičkog turizma. Turističke zone definiraju se kao izdvojena građevinska područja izvan naselja, na kojima prevladavaju ugostiteljstvo i turizam, a planiraju

se kao zasebna područja odvojena od naselja. Prostornim planom Ličko-senjske županije određen je položaj, vrsta, veličina i kapacitet izdvojenih građevinskih područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene unutar zaštićenog obalnog područja mora s oznakama ugostiteljsko-turističke namjene, to jest kao hotel, turističko naselje ili kamp. Slijedom navedenog, u Gradu Novalji predviđena je na položajima Uvala Babe – Mihovilje, Vrtić, Boškinac, Vidalići i Drdanda izgradnja hotela. Zatim, na položaju Dražica predviđeno je otvaranje izrađenog kampa, a na položajima Šonjevi Stani – Škvovardara, Dabi – Vidasi te Straško predviđena je realizacija hotela i kampa. Nadalje, na području Grada Senja, na položajima Spasovac i Zidine predviđena je samo izgradnja hotela, a na područjima Ujča i Rača izgradnja hotela i kampa. Uz navedeno, na položajima Kalić, Jablanova, Žrnovnica, Rastovača i Lomivrat – Javorina predviđa se izgradnja hotela i turističkih naselja. Posljednje, na području Bunice i Lukovo – Zala predviđa se izgradnja turističkih naselja i kampova. U Općini Karlobag prostornim je planom u Haju i Karlobagu predviđena je izgradnja kampova, a u Paškom Poratu hotela i turističkog naselja. Uz sve navedeno, važno je za naglasiti da su golf igrališta planirana na područjima Grada Otočca i Općine Plitvička jezera te Općine Donji Lapac.

U sklopu turističkih zona Planom su predviđene površine za smještajne i ugostiteljske kapacitete, sportske i rekreativne djelatnosti, te parkove. Smještajni kapaciteti planirani su obliku pojedinačnih građevina, odnosno hotela, motela, apartmana, apartmana i soba u sklopu obiteljskih stambenih objekata te planinarski domovi. Također, planirana su i već spomenuta turistička naselja, kao i kampovi i autokampovi. Površine i građevine za turističku rekreaciju planirane su u obliku građevina, zasebnih ili u sklopu smještajnih kapaciteta, kao što su sportske dvorane ili bazeni, otvorenih površina za sport i rekreaciju, što uključuje razna igrališta, bazene i skijališta. Sljedeće, turistički punktovi definiraju se kao izdvojene lokacije i specifičan oblik turističke ponude, koji trebaju predstavljati specifičnost u prostoru na lokacijama posebne vrijednosti, te u ambijentu koji nije determiniran drugim vrstama izgradnje. Svrha turističkih punktova je razvijanje selektivnih oblika turizma, primjerice izletničkog, robinzonskog, ali i drugih oblika turizma. Površine i građevine turističkih punktova planirane su bez gradnje čvrstih objekata i komunalne infrastrukture, a dozvoljeno je minimalno opremanje površina nadstrešnicama i klupama, izrađenim isključivo od prirodnih materijala. Na području značajnog krajobraza plaže Zrće Planom se dozvoljava planiranje turističkog punkta bez smještajnih kapaciteta.

Nadalje, razvoj turizma na seoskim gospodarstvima predviđen je na prostoru postojećih naselja, posebice na područjima ruralnih naselja vezanih na prostor nacionalnih parkova te

postojećih i planiranih parkova prirode. Seoski turizam je oblik turističke djelatnosti koji je vezan uz tradicionalni način seoskog života koji u svojoj turističkoj ponudi nudi tradicionalnu domaću prehranu i aktivno sudjelovanje u aktivnostima u sklopu seoskog gospodarstva. Svrha ovog oblika turizma je oživljavanje naselja u smislu tradicionalne funkcije naselja, kao i naselja sa značajnim agrarnim, humanim i graditeljskim resursima, te naselja očuvane morfologije i tipologije tradicionalne izgradnje, načina obrade zemljišta i oblikovanja prostora.

Prostornim je planom utvrđeno da naselja koja su izgrađena kao područja pretežito povremenog stanovanja, kao što su Gajac u Gradu Novalji, Stinica u Gradu Senju, Cesarica i Ribarica u Općini Karlobag zadržavaju svoju funkciju naselja, bez mogućeg proširenja kao naselja povremenog stanovanja. Također, navedeno je i kako je daljnja izgradnja na tom području moguća samo za potrebe turizma ili stalnog stanovanja, sukladno uvjetima za proširenje građevinskog područja naselja unutar zaštićenog obalnog područja mora.

Također, Planom unutar zaštićenog obalnog područja mora Ličko-senjske županije nije predviđena izgradnja naselja niti proširenje za potrebe povremenog stanovanja, odnosno nije dopuštena gradnja apartmanskih naselja za tržište, a za potrebe povremenog stanovanja mogu se obnavljati samo objekti u okviru raseljenih ili napuštenih naselja.

Posljednje, luke nautičkog turizma, planirane su i razvrstane prema kriterijima koji uključuju klimatske, mareografske, morfološke i biotopske uvjete, brzinu i sigurnost plovidbe unutar teritorijalnih voda, prostornu distribuciju kategorija i kapaciteta luka u cijelom priobalju Županije, postojeću prometnu, energetska i komunalnu infrastrukturu, mogućnost proširenja na okolni prostor te utjecaj mogućih zahvata na okoliš. U Gradu Senju predviđene su luke u naseljima Senj, Sitnica, Lukovo, Starigrad te sveti Juraj, u općini Karlobag u naselju Karlobag i Lukovo Šugorje, a u Gradu Novalji u naseljima Novalja, Stara Novalja i Tovarnele. Za svaku prethodno navedenu planiranu lokaciju luka nautičkog turizma nalaže se predviđanje građevinskih područja za dio obveznih sadržaja na kopnu, te akvatorij namijenjen za izgradnju pomorske infrastrukture. Također, pri izgradnji luka nautičkog turizma nisu dopuštene veće promjene obalne linije nasipavanjem niti otkopavanjem obale. Osim toga, prostori za očuvanje i održavanje plovila koji su odvojeni od luka nautičkog turizma, prema Planu smatraju se poslovnom zonom (Urbanistički institut Hrvatske, 2017).

5.1. Prostorni planovi gradova

U prostornom planu grada Gospića je istaknuta neiskorištenost turizma kao djelatnosti, ali se isto tako ističu prirodne atraktivnosti Velebita, Bilaja, Velikog Žitnika, te aktivnosti kao što su ribolov, lov, zatim kulturno-povijesna baština, geomorfološki spomenici i planinarsko-izletničke aktivnosti. Trenutni turizam u tom području je okrenut uglavnom planinarskom, ekološkom i seoskom turizmu, a smještaj ima naglasak na kampove i turističke građevine. U prostornom planu je također uključena preporuka za poticanje tranzitnog i poslovnog turizma (Urbanistički institut Hrvatske, 2005).

Prostorni plan grada Otočca preporučuje izgradnju i provođenje programa održivog turizma u zaštićenim područjima. Za hotele i kampove se preporučuje tradicionalan izgled arhitekture i uporaba prirodnih boja i toplih tonova. Unutar zona stambene i mješovite namjene je moguće formirati zone turističke i poslovne namjene, gdje bi se hoteli, obiteljski hoteli ili pansioni gradili sa kapacitetom do 80 kreveta (Urbanistički institut Hrvatske, 2005).

Prostorni plan grada Senja ističe ulaganje u turističku infrastrukturu i to hotela u centru Senja, izgradnja hotela sa sportskim i kongresnim sadržajima i gradnja turističkih naselja Spasovaca, Kalića, Stinice i Sv. Jurja, te adaptiranje postojećih kapaciteta u Senju i Ablanu. Nadalje se ističe izgradnja manjih obiteljskih hotela i pansiona, biciklističkih staza, izletničkih i panoramskih cesta uzduž Velebita, te sportsko rekreativnih i izletničkih infrastruktura. Napominje se uspostava panoramske ceste koja povezuje Stolac, Biljevine, Oltare, Brisnice, Dundoviće preko Velebita prema općini Karlobag, te ističu prednosti zdravstvenog i ruralnog turizma koji bi se uklopili u tu prometnicu. Turistička područja u gradu treba kontrolirano predviđati i povlačiti ih u centar da obala ostane funkcionalna. Potrebna je valorizacija prometnih smjerova za izletnički turizam i šumarstva za funkciju lovnog i rekreacijskog turizma. Potiče se i razvitak malih i srednjih tvrtki sa ekološkim proizvodima za izletnički, zdravstveni, seoski i ekološki turizam. Prostor Grada nudi tri paketa turističke ponude. Prvi paket je usmjeren na sezonalnost i boravak uz more, ali uz produženje sezone i povećanja ponude izvan pansiona. Drugi paket je orijentiran na ponudu Velebita, točnije uz naselje Krasno gdje bi bila bolja prometna povezanost na državnoj i lokalnoj razini, te bolja promocija Nacionalnog parka Sjeverni Velebit promicala turizam u zimskim mjesecima. Treći paket je proširenje sezone raznim kvalitetama prostora (priroda, gastronomija) gdje je naglasak na održivost i zaštitu prirode i graditeljske baštine čemu se i turizam okreće (Sveučilište u Zagrebu, 2014).

Grad Novalja u svom prostornom planu ističe pokretanje selektivnih oblika turizma na temelju lokalnih resursa povijesne vrijednosti i uporabe ekološke vrijednosti prostora za rekreativni turizam kao i etnološke vrijednosti naselja za etnoturizam i seoski turizam. Usmjerava se i turistički smještaj u postojećim zonama za obiteljske hotele i privatne pansione visoke kategorizacije na temelju atrakcije obalnog prostora i prirode (Urbanistički institut Hrvatske, 2018).

5.2. Prostorni planovi općina

Općina Plitvička jezera u prostornom planu namjerava proširiti nove zone izvan NP Plitvička jezera i to u Smoljancu, Šeganovcu, Ličkom Petrovom Selu, Kompolju Koreničkom i Vranovači. Namjeravaju se ukinuti zone za kampove u Tuku Bjelopoljskom i Smoljancu, a unutar Nacionalnog parka u Velikoj Poljani se zadržava postojeća zona za izgradnju hotela. U ulaznom punktu Prijeboj je predviđeno uređenje Glavnog južnog ulaza u Park sa pratećom infrastrukturom. Na turističkom punktu Rastovača se premješta ulaz na prostor uz autokamp Korana koji nije u Planu. Zgrade koje ostaju na području se mogu prenamijeniti u edukacijske svrhe, te nije dozvoljena gradnja drugih objekata. Zgrada u kojoj je bio restoran se namjenjuje za prenamjenu u Prezentacijski centar Parka. Turistički punkt Kozjačka Draga ima mogućnost rekonstruirati postojeće zgrade uz izgradnju uređaja za pročišćavanje otpadnih voda i mora se sačuvati otvoreni prirodni prostor za posjetitelje. Zadnji projekt za turizam u Planu je Vila Izvor kojoj je dozvoljeno širenje prostora vile i obavezna je konzervacija zgrade, te mora bit osiguran prostor za parkirna mjesta. Vila Izvor ima za namjeru kao međunarodno ekološko znanstveno edukacijski centar osigurati ugostiteljske namjene sa pratećim sadržajem uz održavanje znanstveno-stručnih skupova (Urbanistički institut Hrvatske, 2016).

Prostorni plan općine Brinje govori o izradi marketinškog plana i povećanja smještajnih kapaciteta, to jest unapređivanje kvalitete usluga postojećih objekata. Glavni koncept razvoja leži u unapređivanju postojećih turističkih proizvoda i ulaganje u neiskorištene resurse i njihovu valorizaciju. Slabost turizma u općini je u malom broju smještajnih kapaciteta, slaboj gastronomskoj ponudi koja nije zastupljena domaćom hranom i slaba prometna infrastruktura i turistička promidžba. Prostorni plan se fokusira na prirodne atrakcije općine koji donosi elitni i ekološko-edukativni turizam i podržava održivi razvoj. Također se navode prednosti planinsko-kontinentalnog područja, a to su: lovni turizam, ribolovni turizam, seoski, rekreacijski, ekološki i zdravstveni turizam. Zaključno se trebaju predvidjeti smještajni

kapaciteti u samom Brinju, ponudu smještaja u auto-kampu, valorizacija prirodnih vrijednosti, uređenje ekoloških poljoprivrednih gospodarstava s ponudom zdrave hrane i podizanje razine ugostiteljske usluge u cijelom području (Centar za prostorno uređenje i arhitekturu, 2004).

U općini Perušić su predviđene dvije zone za ugostiteljsko-turističku namjenu i to unutar granica naselja Donji Kosinji i Kaluđerovac. Prostorni plan napominje kako je turizam gotovo nepostojeća djelatnost, ali da ima dobre razvojne resurse kao što su Velebit, lov, ribolov, kulturno-povijesna baština, geomorfološki spomenici i planinarsko izletničke aktivnosti. Jedine turističke aktivnosti se mogu vidjeti u seoskom, ekološkom i planinarskom turizmu u turističkim središtima koji su bazirani na planiranim turističkim objektima i kampovima što uključuje tranzitni i poslovni turizam (Urbanistički zavod Grada Zagreb, 2020).

Općina Donji Lapac predviđa hotel na rubnom sjevernom dijelu naselja Donji Lapac, manji hotel, te turističko naselje ili apartmane u naselju Kestenovac, kamp u naselju Donji Štrbci, te na lokaciji Štrbački buk ugostiteljsko-turistički objekt (GKJDOO, 2015).

U prostornom planu općine Udbina se zaključuje kako se potrebno uključiti u „meki“ turizam u kojem se preferira slabije naseljeni prostor koji je okružen prirodom. S obzirom na prirodna bogatstva općine, potrebno je koristiti manje turističke objekte, u Parku prirode Lička Plješivica se brdsko-planinski prostor treba uređivati, zatim treba biti povezan sa općinom Donji Lapac u razvoju zimskog turizma. U Planu se planiraju izgradnja manjeg hotela u naselju Udbina, uređenje vidikovca i dodatnih sadržaja za interpretaciju Krbavske bitke, interpretacijski prostor za arheološka nalazišta, manji hotel i ugostiteljski objekt u naselju Visuč, manji hotel u zaselku Erori i auto kamp u naselju Kurjak i naselju Frkašić (EKOPLAN, 2006).

U općini Lovinac i njegovom prostornom planu se opisuju preporuke za određena naselja, a to su: u naselju Debeljača mogu se nalaziti manji restoran, uzletišta za paragliding, parkovi, igrališta, parkiralište i pristup špilji, lokacija Peregino polje može sadržavati prostori za jahanje sa stajama za konje, ugostiteljski objekt, igralište, par i parkiralište. U dvije veće zone uz čvor Sveti Rok, na autocesti Zahreb-Split je predviđen hotel i u naselju Kik također. Auto kamp je predviđen na dvije lokacije uz lokalnu cestu u naselju Lovinac. U zaselku Lotići unutar potencijalnog Centra planinskog turizma se mogu graditi hoteli, apartmani, restorani, trgovine i ostale uslužne djelatnosti. U naselju Sveto Brdo, potencijalna zona Centra planinskog turizma ima mogućnosti gradnje žičare i rekreacijskih sadržaja, te malih uslužnih objekata. U

naseljima Sveti Rok i Lovinac su moguće ugostiteljsko-turističke građevine i to samo smještajnog tipa ili s uslugama prehrane (Akteracija, 2018).

Općina Karlobag ima određeno prostornim planom izgradnju turističko-ugostiteljskih naselja. U naselju Cesarica je predviđen kompleks za izgradnju hotela i turističkog naselja u rasponu 1700 kreveta. Na lokaciji Crkveni Gaj je predviđen auto kamp (400 korisnika), na lokaciji Brkinac isto autokamp (1500 korisnika), u naselju Ledenik Cesarički turističko naselje (300 kreveta), na području naselja Baške Oštarije je izgrađen hotel i sportska dvorana i planira se izgradnja zatvorenog bazena i na području skijališta na Baškim Oštarijama se planira planinarski dom. Planom su predviđene dvije luke nautičkog turizma u naselju Karlobag (200 vezova) i u naselju Lukovo Šugarje u uvali Porat (200 vezova u moru i 100 na kopnu) (Županijski glasnik, 2008).

U prostornom planu općine Vrhovine se predviđa pristup NP Plitvička jezera i novo turističko naselje u Vrhovinama. Uz postojeće građevine će se graditi objekti na atraktivnim lokacijama uz sadržaje rekreacije. U cijelom naselju se potiče seoski turizam u ruralnim naseljima gdje bi se oživjela naselja i očuvala morfologija i tradicionalna izgradnja, te način obrade zemljišta i oblikovanje prostora. Plan napominje naselje Turjanski idealno za seoski turizam (Urbanistički zavod Grada Zagreba, 2011).

6. SMJEŠTAJNI KAPACITETI I TURISTIČKI PROMET

U ovom poglavlju će se obraditi smještajni kapaciteti Ličko-senjske županije po gradovima i općinama, te analizirati stanje broja postelja po mjesecima u godini. Nadalje će se prikazati turistički promet Ličko-senjske županije što uključuje dolaske i noćenja iz raznih aspekata (po godinama, državama i slično).

Smještajni kapaciteti se izražavaju kao broj smještajnih jedinica ili kao broj postelja u ugostiteljskom objektu u kojem se pruža usluga smještaja. Smještajna jedinica označava skup opremljenih prostorija u ugostiteljskom objektu za smještaj koji je raspoloživ korisniku (Galinčić, Laškarin, 2016).

6.1. Smještajni kapaciteti

U smještajne kapacitete se ubrajaju smještajni objekti koji se razvrstavaju u hotele, kampove i druge vrste ugostiteljskih objekata za smještaj, te barove, restorane, catering objekte i objekte jednostavnih usluga (Čavlek, 2011).

U Ličko-senjskoj županiji, turistički sektor je slabo razvijen, a ponuda se temelji na infrastrukturi koja je izgrađena na priobalju i otočnom dijelu županije i uključuje prirodne i antropogene atrakcije. Turistička struktura ne prati turističku ponudu i nisu mogli biti stavljeni u funkciju za razvoj okolnih područja (LIRA, 2010). U Tablici 5. se mogu vidjeti smještajni kapaciteti po gradovima i općinama u 2018. godini.

Tablica 5. Broj postelja u gradovima i općinama u 2018. godini

Grad/ Općina	Broj postelja		
	Stalne	Pomoćne	Ukupno
Gospić	754	74	828
Otočac	858	172	1 030
Senj	6 828	1 679	8 507
Novalja	23 772	6 215	29 987
Plitvička jezera	5 209	482	5 691
Brinje	37	8	45
Perušić	78	14	92
Donji Lapac	46	7	53
Udbina	39	10	49
Lovinac	116	17	133
Karlobag	2 998	759	3 757
Vrhovine	131	18	149

Ličko-senjska županija	40 886	9 455	50 341
-------------------------------	---------------	--------------	---------------

Izvor: DZS, Turizam u 2018. godini, 2019.

U tablici 5. se primjećuje kako najveći broj postelja ima Grad Novalja upravo zbog svog priobalnog položaja, a od općina ih ima najviše Plitvička jezera. Ispod tisuću postelja imaju Gradovi Gospić i Otočac, a ispod sto (zajedno sa pomoćnim posteljama) ih imaju općine Brinje, Perušić, Donji Lapac i Udbina. Nešto više od sto postelja imaju općine Lovinac i Vrhovine, dok općina Karlobag zajedno sa pomoćnim posteljama ima preko tri tisuće. Grad Senj ima preko osam tisuća ukupnog broja postelja, a cijela Ličko-senjska županija ih ima preko pedeset tisuća što bi bilo skoro jednako broju stanovnika županije prema zadnjem popisu stanovništva.

U prvom desetljeću ovog stoljeća, ukupan broj postelja je povećan za 43%, a od toga je 68,7% u privatnom, a ostatak u kolektivnom smještaju. Gledajući po prostoru, 48,9% postelja se nalazi na području grada Novalje i to 42,2% je u privatnom smještaju. Postotak postelja Ličko-senjske županije u odnosu na ukupan broj postelja u Republici Hrvatskoj je 3,3% (LIRA, 2010). U Tablici 6. je prikazan broj stalnih postelja u gradovima i općinama u 2019. godini.

Tablica 6. Broj stalnih postelja po mjesecima u gradovima i općinama u 2019. godini.

Grad/ Općina	Broj stalnih postelja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Gospić	564	361	489	544	448	555	622	616	558	543	500	531
Otočac	299	146	342	505	553	795	879	870	785	648	269	311
Novalja	116	100	288	7.706	14.340	20.830	23.858	23.780	15.872	7.728	531	406
Senj	312	189	408	1.503	2.388	4.967	6.317	6.382	4.702	1.457	568	288
Plitvička jezera	1.232	1.184	1.761	3.804	4.210	4.854	5.145	5.359	4.962	3.980	2.060	1.393
Brinje	28	24	24	24	24	28	28	37	28	28	28	24
Perušić	13	22	26	50	53	58	65	85	58	40	39	33
Donji Lapac	10	10	10	22	28	20	30	36	24	20	8	-
Udbina	16	6	4	8	21	27	35	41	27	14	22	19
Lovinac	82	77	67	63	74	93	116	125	116	77	62	72
Karlobag	114	78	109	689	940	2.194	2.925	3.004	2.120	810	51	60
Vrhovine	-	-	23	363	368	404	486	492	455	407	346	23
Ličko-senjska županija	2.786	2.197	3.551	15.281	23.447	34.825	40.506	40.827	29.707	15.752	4.484	3.160

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima, 2020.

U Tablici 6. je vidljivo kako najveći broj postelja okupira ljetne mjeseci i to od svibnja do rujna, a najmanje zimske mjeseci studeni, prosinac, te siječanj. U Gradu Novalji se broj postelja kreće od troznamenkastih brojeva u zimskim mjesecima, pa sve do peteroznamenkastih u vrhuncu sezone. Gradovi Gospić i Otočac cijele godine ne prelaze troznamenkaste brojeve, dok grad Senj ostvaruje četveroznamenkaste brojeve od travnja do listopada. Općina Plitvička jezera nudi najveći broj postelja tijekom cijele godine od svih ostalih općina, pa čak i od gradova Gospića i Otočca. Općine Brinje, Perušić, Donji Lapac i Udbina cijele godine ostaju u dvoznamenkastim brojevima, te u Općini Donji Lapac u prosincu čak ni nema ponuđenih postelja. Osim općine Plitvička jezera, jedino općina Karlobag dostiže četveroznamenkaste brojeve od lipnja do rujna, a općina Vrhovine ne nudi postelje u siječnju i veljači, ali ima dosta veliku ponudu postelja od travnja do studenog.

Udio u hotelijersko-turističkom sektoru u BDP-u Ličko-senjske županije je iznosio 7,4% u 2007. godini, ali se mora dati važnosti i drugim sektorima kao što su usluge prijevoza, građevinarstvo, poljoprivreda i poslovanje nekretninama, tako da se rezultati ne mogu odnositi samo na rezultate restorana i hotela. Hotelijersko-turistički sektor se u Ličko-senjskoj županiji pokazao kao nadprosječan u usporedbi sa nacionalnim prosjekom, ali unatoč tome potrebno je povećati profitabilnost zbog daljnjih ulaganja i očuvanja atraktivnosti destinacije (LIRA, 2010).

6.2. Dolasci i noćenja

U godini 1990. Ličko-senjska županija je imala 256.016 turista koji su ostvarili 855.767 noćenja, a ti rezultati su se nadmašili tek 2002. godine (LIRA, 2010). Prema Tablici 7. moguće je vidjeti dolaske i noćenja u Ličko-senjskoj županiji od 1994. do 2019. godine.

Tablica 7. Dolasci i noćenja Ličko-senjske županije 1994. – 2019.

	DOLASCI	Indeksi (%)	NOCENJA	Indeksi (%)
1994.	53 266	-	288 043	-
1995.	47 127	88,54	300 149	104,2
1996.	78 790	167,1	492 608	164,1
1997.	112 793	143,1	479 663	97,37
1998.	120 489	106,8	570 331	118,9
1999.	84 993	70,54	426 745	74,8
2000.	155 808	183,3	686 026	160,7
2001.	175 989	112,9	770 486	112,3
2002.	217 410	123,5	867 553	112,5
2003.	243 876	112,1	935 354	106,7

2004.	278 922	114,3	1 052 650	112,5
2005.	300 060	107,57	1 120 109	106,4
2006.	312 166	104,03	1 184 299	105,7
2007.	359 635	115,2	1 315 280	111,05
2008.	365 709	101,6	1 409 793	107,1
2009.	386 720	105,7	1 519 841	107,8
2010.	403 960	104,4	1 618 941	106,5
2011.	425 675	105,3	1 697 107	104,8
2012.	467 119	109,73	1 824 036	107,4
2013.	493 164	105,5	1 949 651	106,8
2014.	522 857	106,02	2 030 496	104,1
2015.	574 736	109,9	2 198 348	108,2
2016.	621 129	108,07	2 322 753	105,6
2017.	736 284	118,5	2 647 025	113,9
2018.	789 330	107,2	2 749 230	103,8
2019.	820 648	103,9	2 856 171	103,8

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima, 2020.

Iz Tablice 7. je vidljivo da su se dolasci turista neprestano povećavali, osim 1999. godine gdje su pali za 35.496 dolazaka, ali već iduće godine su se nastavljali povećavati kao da se ništa nije dogodilo. Milijun noćenja je premašeno 2004. godine, a dva milijuna 2014. godine što bi moglo ukazati da bi 2024. godine mogli dostići tri milijuna noćenja. Također se može vidjeti kako se nakon globalne krize 2008. godine brojke nisu smanjivale unatoč financijskoj krizi koja je utjecala na ljude diljem svijeta. Još uvijek se nije dostigla brojka od milijun dolazaka, no uz ovakve pokazatelje moglo bi se pretpostaviti da bi se to moglo ostvariti za pet godina. Prema indeksima se također može utvrditi kako su dolasci i noćenja u stabilnom porastu.

Tablica 8. prikazuje dolaske i noćenja stranih turista 2019. godine u Ličko-senjsku županiju.

Tablica 8. Dolasci i noćenja stranih turista 2019. godine

Država	Dolasci	Noćenja
Njemačka	112.824	605.500
Italija	86.895	362.129
Poljska	44.282	222.896
Slovenija	44.238	298.955
Republika Koreja	40.357	43.646
Francuska	38.894	83.232
Austrija	35.288	159.740
Mađarska	30.693	107.244

Češka	30.690	164.473
Tajvan, Kina	29.163	32.490
Ujedinjeno Kraljevstvo	20.961	86.092
Slovačka	16.684	79.817

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista prema zemlji prebivališta, 2020.

Iz tablice 8. se može ustanoviti da Ličko-senjsku županiju najviše posjećuju Nijemci sa preko sto tisuća dolazaka i šesto tisuća noćenja. Slijedeća je Italija, zatim Slovenija i Poljska koje imaju sličan broj dolazaka i noćenja, ali Slovenija ipak ostvaruje veći broj noćenja od Italije. Republika Koreja po dolascima slijedi nakon Slovenije, no po broju noćenja je na predzadnjem mjestu tablice ispod Slovačke, a ispred Tajvana koji ima veći broj dolazaka od Ujedinjenog Kraljevstva, a najmanji broj noćenja od svih navedenih država. Francuska, Austrija, Mađarska i Češka imaju preko trideset tisuća dolazaka i više od sto tisuća noćenja, osim Francuske koja ima manje od sto tisuća noćenja kao Ujedinjeno Kraljevstvo i Slovačka.

Može se primijetiti kultura putovanja po državama jer se vidi kako sve europske države imaju veći broj noćenja što znači da se više zadržavaju na području, dok ostale posjete destinaciju, te prenoće samo jednu noć da mogu nastaviti dalje sa putovanjem. U tablici 9. i 10. su prikazani dolasci i noćenja domaćih i stranih turista prema gradovima i općinama u 2018. i 2019. godini.

Tablica 9. Dolasci domaćih i stranih turista prema gradovima i općinama u 2018. i 2019. godini

Grad	Domaći turisti			Strani turisti		
	Dolasci		Indeksi (%)	Dolasci		Indeksi (%)
	2018.	2019.		2018.	2019.	
Gospić	4.550	4.921	108,2	15.735	15.389	97,8
Novalja	14.039	17.368	123,7	240.739	248.231	103,1
Otočac	2.982	3.654	122,5	40.929	41.804	102,1
Senj	5.123	6.189	120,8	81.610	84.832	103,9
Općina						
Brinje	261	286	109,6	2.608	2.809	107,7
Donji Lapac	154	57	37,0	221	199	90,0
Karlobag	2.721	2.843	104,5	33.905	33.322	98,3
Lovinac	572	365	63,8	836	807	96,5

Perušić	361	493	136,6	1.115	923	82,8
Plitvička jezera	11.569	12.964	112,1	324.862	332.661	102,4
Udbina	20	87	435,0	267	552	206,7
Vrhovine	66	593	898,5	4.085	9.299	227,6
Ukupno	42.418	49.820	117,5	746.912	770.828	103,2

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista u 2018. i 2019. godini, 2020.

Tablica 9. prikazuje dolaske domaćih i stranih turista u 2018. i 2019. godini, pa se tako u gradu Gospiću može vidjeti porast u broju dolazaka domaćih turista, a pad u broju dolazaka stranih turista, dok Grad Novalja bilježi porast kod domaćih i stranih turista isto kao Gradovi Otočac i Senj, čime bilježe veći indeks od Grada Gospića. Općine Brinje i Plitvička jezera bilježe porast u dolascima kod domaćih i stranih turista, dok općine Donji Lapac i Lovinac bilježe pad dolazaka domaćih i stranih turista. Općina Karlobag bilježi porast dolazaka domaćih turista, ali pad stranih turista isto kao općina Perušić. Najveći porast u dolascima su imale općine Udbina i Vrhovine u kojima je općina Udbina imala indeks od 435% kod domaćih turista, a općina Vrhovine nevjerojatnih 898,5%, te su kod stranih turista imale indeks oko 200% što može pokazati veliki trud u privlačenju turista. Ukupno u dolascima se pokazao porast kod domaćih i stranih turista, pa bi se moglo zaključiti kako prati ostale županije u trendovima porasta turista.

Iako su brojevi domaćih i stranih turista neusporedivi, može se primijetiti kako gradovi i općine bilježe ukupno veći broj dolazaka kod domaćih turista što bi značilo da su i domaći turisti više počeli cijeniti prirodne atraktivnosti (osim mora, iako on i dalje ima veliku ulogu u dolascima), te biježe od svakodnevnih obaveza u gradovima i dolaze u područja gdje nema toliko zagađenosti zraka i zvuka.

Tablica 10. Noćenja domaćih i stranih turista prema gradovima i općinama u 2018. i 2019. godini

Grad	Domaći turisti			Strani turisti		
	Noćenja		Indeksi (%)	Noćenja		Indeksi (%)
	2018.	2019.		2018.	2019.	
Gospić	10.110	10.236	101,2	22.465	22.975	102,3
Novalja	73.921	89.233	120,7	1.529.919	1.587.714	103,8

Otočac	5.089	6.670	131,1	49.428	52.615	106,4
Senj	12.837	15.784	123,0	362.589	363.223	100,2
Općina						
Brinje	339	316	93,2	2.727	2.889	105,9
Donji Lapac	426	136	31,9	553	388	70,2
Karlobag	7.494	8.660	115,6	187.957	185.005	98,4
Lovinac	1.358	802	59,1	2.902	2.543	87,6
Perušić	747	1.289	172,6	2.328	2.415	103,7
Plitvička jezera	17.340	19.095	110,1	451.135	466.604	103,4
Udbina	36	192	533,3	554	933	168,4
Vrhovine	122	947	776,2	6.854	15.507	226,2
Ukupno	129.819	153.360	118,1	2.619.411	2.702.811	103,2

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista u 2018. i 2019. godini, 2020.

Tablica 10. prikazuje noćenja domaćih i stranih turista u 2018. i 2019. godini. Svi Gradovi su bilježili porast u svim kategorijama, a najviše Grad Otočac kod noćenja domaćih turista sa 131% indeksa, a najmanje Grad Senj kod noćenja stranih turista. Općina Brinje bilježi pad kod noćenja domaćih turista, ali porast kod noćenja stranih turista, dok općine Donji Lapac i Lovinac bilježe pad u svim kategorijama, te se najmanji indeks može uočiti kod općine Donji Lapac u noćenjima domaćih turista. Općina Karlobag bilježi porast kod noćenja domaćih turista, ali pad kod noćenja stranih turista. Općine Perušić i Plitvička jezera bilježe porast u svim kategorijama, a općine Udbina u Vrhovine bilježe opet najveći porast od svih općina i to Općina Vrhovine kod noćenja domaćih turista sa indeksom od 776,2%, a Općina Udbina sa indeksom od 533,3%. Obje općine također bilježe najveći rast od svih gradova i općina u noćenjima stranih turista. Od ukupnih brojeva se vidi porast u svim kategorijama, no opet prednjači porast noćenja domaćih turista.

U obje tablice je primijetiv porast broja turista u dolascima i noćenjima osim u dvije Općine, no svejedno se može pozitivno gledati da županija i dalje privlači dovoljan broj domaćih i stranih turista za svoje smještajne kapacitete. U slučaju daljnjeg povećanja broja postelja, moglo bi se zaključiti da bi i broj dolazaka i noćenja bio veći.

7. ANALIZA PONUDE SADRŽAJA TURISTIČKIH ATRAKCIJA

Ovo poglavlje sadržava analizu ponude turističkih zajednica gradova i općina. Prvo će se analizirati ponuda Turističke Zajednice Ličko-senjske županije.

Pri otvaranju internetske stranice Turističke zajednice Ličko-senjske županije, prvo se primijete slike koje se same mijenjaju, a na njima se promoviraju Plitvička jezera, Novalja, Velebit, Rijeka Gacka, Nikola Tesla, Gastronomija Ličko-senjske regije i aktivni odmor. Niže na stranici se nalaze informacije kako lakše prijeći Hrvatsku granicu i što je sve potrebno za ulazak, nadalje se nalazi Mreža Nikola Tesla (kulturno-turistička ruta), zatim Pozivnica (kojom se privlače posjetitelji stranice da posjete to područje). Ispod toga se nalazi deset preporuka koje treba posjetiti u Ličko-senjskoj regiji, zatim Gastronomija Ličko-senjske regije koja vodi na posebnu internetsku stranicu, sljedeći je Aktivni odmor u Lici koja isto vodi na drugu internetsku stranicu i zadnje u ponudi naslovne stranice je Cesta sira Ličko-senjske županije. Ispod svih ponuda se nalazi odjeljak nazivom Pronađite svoju avanturu gdje se odabiru kategorije (Naslovna, Što raditi, Planiranje putovanja, Upoznajte regiju i Kontakt), koja služi kao prečica za određene informacije do koje osoba želi doći da ne mora pretraživati po samoj stranici (<http://visit-lika.com/>, 2020).

Kada se klikne na ikonu meni (koja izgleda u obliku tri vodoravnih crta, jedna ispod druge), otvara se cijeli popis priloga koji se mogu odabrati. Pod kategorija Naslovna se nalaze Enter Croatia, Mreža Nikola Tesla, Pozivnica, Preporuke, Gastronomija Ličko-senjske regije, Aktivni odmor u Lici i Cesta sira Ličko-senjske županije. Druga kategorija Što raditi uključuje pod aktivnosti biciklizam, pješačenje, planinarenje, lov i ribolov, speleo turizam, adrenalinski sportovi, zimski sportovi i sportovi na vodi, zatim sastavnica Gastronomska ponuda, a pod preporuke se navode Kuća Velebita – Centar za posjetitelje Krasno, Zavratnica, najljepši fjord u sjevernom dijelu Jadrana, Velebit, Premužićeva staza, Kuterevo, utočište medvjeda, Terezijana, poučna staza, Pećinski park Grabovača, Perušić, Rijeka Lika i jezero Kruščica, Kosinjski most, Vrila Gacke i mlinice na Majerovom vrilu, te Cerovačke Špilje i Vrtove Lunjskih maslina. Pod kategoriju Planiranje putovanja se nude karta, brošure, multimedija, kako doći, smještaj, hoteli, privatni smještaj, kampovi, planinarske kuće i seoska domaćinstva. U kategoriju Upoznajte regiju spadaju opći podaci, geografija, praktične informacije, turističke informacije, zatim pod Istražite regiju su navedena Plitvička jezera, Gacka, Otočac, Velebit, Gospić, Perušić, Brinje, Lovinac, Udbina, Senj, Karlobag i Novalja, otok Pag. Pod nacionalne parkove su navedeni Plitvička jezera – rezervat biosfere, Velebit – Park prirode, Nacionalnu park Sjeverni Velebit i Nacionalni park Paklenica, a pod kulturu su navedeni festivali i

manifestacije, muzeji i vjerski turizam. Nakon svih kategorija se nalazi kategorija kontakt u kojoj se nalaze novosti, opći akti, obavijesti, programi rada, te financijski planovi i izvješća (<http://visit-lika.com/>, 2020).

7.1. Analiza ponude turističkih zajednica gradova

Internetska stranica Turističke zajednice Grada Gospića je pretežno plave boje i na naslovnoj stranici se nalaze prikazi kulture i tradicije, avanturizma i prirodnih ljepota. Ispod slika se nalazi traka na kojoj su dane opcije početna, galerija, razglednica, članci dokumenti i kontakt. Ispod toga na stranici se nalaze polja različitih boja u kojima se nalaze kategorije: turistička ponuda, turističke informacije, smještaj, gastro ponuda, sport, kalendar događanja, manifestacije i karta. Nakon toga su prikazane dvije slike koje promoviraju prosinac u Gospiću sa povezanim događajima, a ispod se nalaze članci i novosti o događajima i radionicama koja promovira Turistička zajednica. Ispod se u kategoriji istaknuto nalazi opisan Grad Gospić nakon kojeg dolaze izbornik sa kategorijama od početka stranice, društvene mreže na kojima se nalaze, konverter valuta i poveznice koje uključuju: MC Nikola Tesla, Park prirode Velebit, Grad Gospić, Lika – oaza u podnožju Velebita, Hrvatska turistička zajednica, Ministarstvo turizma i Turistička zajednica Ličko-senjske županije. Na desnoj strani internetske stranice se nalazi poveznice Lika je lik (koji vodi na promidžbeni video), Instagram, Suvenir, eVisitor, Gospić – Full of Energy (promidžbeni video), Biciklističke staze, Dokumenti, Poznati Gospićani, Flixbus autobusne linije, Velebit-tours taxi, Plan grada Gospića i Udruga turističkih vodiča Like (<https://www.visitgospic.com/>, 2020).

Internetska stranica Turističke zajednice Grada Otočca je vrlo dinamična, ali opet jednostavna u kontekstu da se na naslovnoj stranici cijelo vrijeme vrti promidžbeni film, a ispod se nalaze kategorije kao što su Tjedan odmora vrijedan, Otočac kroz povijest, Instagram i kalendar. Sa desne strane stranice se nalazi kratki izbornik sa opcijama: kontakt, katalog smještaja, katalog suvenira, live camera, 360 virtualna šetnja, YouTube kanal, aktivni odmor, Muzej Gacke, ribolov i Kako do nas. Kada se otvori glavni izbornik nude se opcije Home, Otočac, Gacka: Muzej Gacke, Povijest Gacke, Kulturno povijesna baština i Ribolov na Gacki, zatim Vodič koji uključuje kategorije Kako do nas, aktivni odmor, Za posjetiti, Fotogalerija i Gačanski park. Nakon toga slijedi kategorija dokumenti u kojoj spadaju Statut, Program Rada, Upute za iznajmljivače, Izvješća, te Pravo na pristup informacijama, a zadnje dvije kategorije su Info i Kontakt (<https://www.tz-otocac.hr/hr/#>, 2020).

Internetska stranica Turističke zajednice Grada Senja kao i dosadašnje stranice odmah prikazuju atraktivne slike područja, pa je tako na ovoj stranici prikazana Tvrđava Nehaj, Nacionalni park Sjeverni Velebit, Lukovo, Zavratnica, Senj, Sveti Juraj, Krivi put, Krasno i bicikliranje. Ispod se nalazi područje s novostima, zatim područje sa atrakcijama na području Senja koje uključuju Tvrđavu Nehaj, Uvalu Zavratnicu, Nacionalni park Sjeverni Velebit i Katedralu Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nakon toga se nalazi kategorija sa zanimljivostima koja uključuje Senjske Uskoke i Web kameru Senja i ispod toga su navedene plaže: Gradsko kupalište Škver, plaža Uvala Vlaška (plaža za pse), plaža Prva Draga, plaža Banja i plaža Lukovo. Ispod plaža u kategoriji aktivni odmor su navedeni biciklizam, planinarenje, ronjenje i jedrenje, a na kraju stranice se nalaze fotografije sa slikama rivijera u području Senja. U izborniku na stranici se nalaze kategorije: novosti, o nama, turistička ponuda, Rivijera Senj – mjesta i kalendar događanja. U kategoriji o nama se nalaze poveznice: kontakt, web kamera Senj, položaj i klima, povijest, kako do nas, Karta Senja i plan mjesta Senj, TIPS & INFO, novac i bankomati, prometne informacije, važni brojevi, zdravstvena zaštita, gradska uprava, praznici i blagdani, dokumenti i pravo na pristup informacijama. U turističkoj ponudi su navedeni smještaj & gastro, aktivni odmor i atrakcije. U kategoriji smještaj & gastro su navedeni hoteli, kampovi, privatni smještaj, planinarske kuće, pansioni i ostali smještajni objekti, turističke agencije, restorani, konobe, buffeti, bistroi, Med Senja i okolice. U kategoriji aktivni odmor su navedeni biciklizam, planinarenje, ronjenje, jedrenje, ribolov, lov, izleti i usluge najma i plaže a u kategoriji atrakcije su navedeni Tvrđava Nehaj, Park Nehaj, Gradski muzej Senj, Katedrala Uznesenja BDM, Sakralna baština, Glagoljica – senjska tiskara, Park senjskih književnika, Svetište Majke Božje od Krasna, Šumarski muzej Krasno, Nacionalni park Sjeverni Velebit, Kuća Velebita, Park prirode Velebit i Zavratnica. Pod kategoriju Rivijera Senj – mjesta se navode: Bunica, Sveta Jelena, Senj, Sveti Juraj, Lukovo, Klada, Starigrad, Jablanac, Stinica, Prizna, Krasno, Krivi Put, Senjska Draga i Vratnik – Melnice. Zadnja kategorija Kalendar događanja obuhvaća Kalendar događanja 2019., Međunarodni senjski ljetni karneval, Uskočki dani, Samba mania Senj, Smotra klapa Senj, Mesopust, Biciklistička utrka „Uspon na Zavižan“ i Senjske koncertne večeri (<http://visitsenj.com/>, 2020).

Internetska stranica Turističke zajednice Grada Novalje također ima prikaz slika koje prikazuju zabavu, prirodne atrakcije, podmorje i obitelj. Ispod slika se nalazi promidžbeni film o Novalji pod nazivom Upoznajte Novalju, a nakon toga je prikazan kalendar događanja, nadalje kategorija Saznajte sve o otoku Pagu u kojem se nalaze polja: Istražite Novalju, Plaže, Zrće, Kulturna baština, atrakcije, Sirana Gligora – Kušaonica sira i Ornitološki rezervati i

ljekovita blata. Nakon toga je polje sa nazivom Jeste li znali?, a ispod kategorija pod nazivom Najpopularnije iskustvo – izleti i zabave koje uključuju Krstarenje Pagom, Uvale otoka Paga, Adrenalin i sportovi, Penjanje po stijenama, Biciklističke staze i Podvodni svijet. Zadnja kategorija prikazuje lokaciju grada Novalje u odnosu sa Hrvatskom. U izborniku se nalaze opcije: Istražite Novalju, Gastronomija, Eventi, Aktivnosti, Zabava, Smještaj, Novosti, Info i Kontakt. U kategoriji Istražite Novalju se navode: okolica otoka Paga, Lokaliteti u okolici, Kulturna baština, Plaže, Atrakcije, Izvorni proizvodi, Video i Kamere uživo. U kategoriji Gastronomija se navode samo restorani i konobe, a u kategoriji eventi: Kalendar događanja, Fun & Run Novalja, Novaljski trijatar, Koncerti, Plesne radionice, Dječje radionice – Crnkovićev dvor, Tradicionalne gastro manifestacije i Tradicionalne manifestacije. Kategorija aktivnosti obuhvaća adrenalinske i vodene sportove, biciklističke staze, trail & trekking staze (Life On Mars), program za djecu, podvodni svijet, penjanje po stijenama, sport, quad safari, paintball Novalja i izleti. U kategoriji zabava se navode festivali 2020. i 2021., a u kategoriji smještaj se navode hoteli, pansioni i vile, apartmani i sobe, te hosteli i kampovi. U kategoriji Novosti se navodi edukacija, turistički vodiči, biciklistički vodiči, priznanja i nagrade, a kategorija Info prikazuje putovanje u Hrvatsku, kako doći, lokalni prijevoz, turističke agencije, ostale usluge, brošure, media (nije pogreška nego stvarno tako piše), iznajmljivači, obrasci za oglašavanje, statistika, revizijska izvješća, dokumenti, te vlasnici kuća i stanova za odmor i zadnja kategorija se zove Kontakt (<https://visitnovalja.hr/>, 2020). U tablici 11. je prikazana ponuda prirodnih i antropogenih aktivnosti gradova u Ličko-senjskoj županiji.

Tablica 11. Ponuda prirodnih i antropogenih atrakcija i aktivnosti gradova LSŽ

Grad	Prirodne atrakcije	Antropogene atrakcije	Aktivnosti	Ukupno
Gospić	2	3	7	12
Otočac	4	2	13	19
Senj	8	10	7	25
Novalja	19	8	10	37
Ukupno	33	23	37	93

Izvor: Izrada autorice prema internetskim stranicama TZ gradova, 2020.

Iz tablice 11. se očituje da najviše prirodnih atrakcija nudi Grad Novalja, najviše antropogenih atrakcija nudi Grad Senj, a najviše aktivnosti promovira Grad Otočac. Najmanje prirodnih atrakcija nudi Grad Gospić, najmanje antropogenih atrakcija nudi Grad Otočac, a najmanje

aktivnosti nude Gradovi Gospić i Senj. U svojoj ponudi na internetskim stranicama najviše promovira Grad Novalja, zatim Senj, Otočac i Gospić. Od svih kategorija, najviše se nude aktivnosti u gradovima, a najmanje antropogene atrakcije. Od analizirane ponude gradova, mora se napomenuti da neke ponude mogu biti prezentirane tek u samim gradovima i ne moraju se stavljati na internetske stranice gradova radi promocije. Zato je pogrešno zaključiti da je ovo kompletna ponuda jer se neke stvari mogu nadopunjavati i micati sa trenutnih popisa. Odabir kategorije turista ovisi o njegovom načinu života i razlogu putovanja, no ako odabire Ličko-senjsku županiju kao destinaciju, može se zaključiti da ima dosta atrakcija za posjetu.

7.2. Analiza ponude turističkih zajednica općina

Internetska stranica Turističke zajednice općine Plitvička jezera ističe prirodne atrakcije područja raznim slikama, a prvo što je ponuđeno na stranici je otkrivanje više o Plitvičkim jezerima. Zatim slijede novosti i poveznica na blog, a ispod toga naslov Pronađite svoj put – Ostanite dan duže koji predlaže aktivnosti, gastronomiju i smještaj područja. Nakon toga se nalazi jednostavna karta pored koje se nalazi prozor u kojem se mogu odabrati kategorija (aktivnosti, priroda/razgledavanje, sport/rekreacija, kultura/povijest, gastronomija, smještaj, točke interesa, banke, crkve, javne ustanove, Plitvička jezera, prijevoz, shopping, škola, SOS – direktna pomoć i zdravstvene usluge), i lokacija za detaljnije istraživanje okolice. Nakon toga se nalazi dio pod nazivom Slika vrijedi 1000 riječi koji prikazuje profesionalne fotografije Plitvičkih jezera i okolnih područja i na kraju stranice se nalazi vremenska prognoza koja prikazuje stanje u rasponu od pet dana, a ispod se nalazi opcija eRazglednice koja potiče posjetitelje da pomognu šumama i da koriste elektronske razglednice. U izborniku se nalaze kategorije smještaj, gastronomija, aktivnosti, planiranje i za iznajmljivače (<https://www.discoverplitvice.com/hr/>, 2020).

Internetske stranice Turističke zajednice općine Brinje u periodu istraživanja ovog rada bile u izradi, ali je dostupan kratki opis o općini i njenom smještaju te kontakt podacima (<http://www.tzo-brinje.hr/>, 2020).

Internetska stranica Turističke zajednice općine Perušić započinje sa sloganom „Osjeti netaknutu prirodu!“ nakon kojeg se nalaze kategorije Kultura i običaji, Upoznajte Perušić, Pećinski park „Grabovača“, Aktivni odmor, Manifestacije, te Smještaj i gastronomija. Ispod navedenih kategorija se nalazi prostor sa novostima, a na kraju stranice se nalazi promotivni video općine Perušić. Na vrhu stranice se nalazi slika područja preko koje je istaknut grb mjesta, te izbornik koji nudi Naslovnu, Dokumente, Galeriju i Kontakte (<http://tz-perusic.hr/>, 2020).

Općina Donji Lapac nema svoju turističku zajednicu, no na službenim stranicama Općine se mogu saznati osnovne informacije o području i koje vrste turizma prevladavaju (<http://www.donjilapac.hr/index.php/turizam>, 2020).

Općina Udbina također nema turističku zajednicu, a ni službene stranice općine ne nude puno informacija o destinaciji i njenoj turističkoj ponudi, pa tako se pod kategoriju turizam prikazuje prazna stranica s ikonom znamenitosti koje uključuju info ploče i urbanu signalizaciju, poziv na seminar i uspješno proveden projekt turističkog karaktera (četiri edukativne, planinarske i brdsko biciklističke staze koje su prijavljene na projekt 2011. godine) (https://www.udbina.hr/index.php?option=com_content&view=section&id=14&Itemid=61, 2020).

Općina Lovinac isto nema turističku zajednicu, ali službene stranice nude pod kategoriju turizam opis općine, kartu sa prikazom bitnih informacija i fotografije koje prikazuju destinaciju (<http://www.lovinac.hr/page/turizam>, 2020).

Internetska stranica Turističke zajednice općine Karlobag na naslovnoj stranici vrti slike Zavratnice, Lukovog Šugarja, Smještaj Karlobaga, Povijest Karlobaga, Kapucinski samostan i Crkvu Sv. Josipa, Fortice i Kave – mediteranski vrt, Šterne, Crkvu Sv Karla Boromejskog, Kalvariju, Zgradu škole, Baške Oštarije, Kubusa, Fontane od klesanog kamena, Poučne staze Terezijane, Premužićeve staze, Dabra i Dabarskih kukova i Cesarice i Ribarice. Ispod slika se nalazi pozdrav dobrodošlice, promidžbeni video i slike destinacije. Nakon toga se prikazane novosti i link za tečajnu listu. Na desnoj strani naslovne stranice se nalazi područje news, zatim vozni red autobusa, anketni upitnik za turiste, dokumenti za iznajmljivače i natječaj. Ispod naslova stranice se nalazi izbornik koji prikazuje odjeljke: o Karlobagu, atrakcije, smještaj, gastro, brošure, aktivnosti, galerija, kalendar događanja, informacije i vijesti iz turističkog ureda, dokumenti, kontakt i pravo na pristup informacijama (<http://www.tz-karlobag.hr/>, 2020).

Na internetskoj stranici Turističke zajednice općine Vrhovine se nalazi prikaz slika prirode i raznih životinja, a ispod njih novosti i na kraju stranice adresa, kontakt, linkovi i mapa Općine. Na vrhu stranice su ponuđene opcije: početna, dokumenti, smještaj, Lička kuhinja, atrakcije, kutak za iznajmljivače i o nama. Pod kategorijom atrakcije se nalazi Zip line „Pazi medo“, Sportsko penjanje, Bicikliranje, Disc golf (spoj golfa i frizbija), Nacionalni park Plitvička jezera i Vrilo Gacke (<https://tzo-vrhovine.hr/>, 2020). U tablici 12. je prikazana ponuda prirodnih i antropogenih atrakcija i aktivnosti općina Ličko-senjske županije.

Tablica 12. Ponuda prirodnih i antropogenih atrakcija i aktivnosti općina LSŽ

Općina	Prirodne atrakcije	Antropogene atrakcije	Aktivnosti	Ukupno
Plitvička jezera	13	10	27	50
Brinje	-	-	-	-
Perušić	3	1	1	5
Donji Lapac	-	-	-	-
Udbina	-	-	-	-
Lovinac	-	-	-	-
Karlobag	4	11	4	19
Vrhovine	2	0	4	6
Ukupno	22	22	36	80

Izvor: Izrada autorice prema internetskim stranicama TZ općina, 2020.

Iz tablice 12. je vidljivo kako općine Donji Lapac, Udbina i Lovinac nemaju navedene podatke, pošto za te općine ne postoje turističke zajednice, dok kod općine Brinje turistička zajednica postoji, no internetska stranica je u izradi za svo vrijeme istraživanja ovog rada. Općina Plitvička jezera nudi ukupno najviše na svojim stranicama od prirodnih atrakcija i aktivnosti, a najviše antropogenih atrakcija nudi općina Karlobag. Općina Perušić nudi najmanje aktivnosti, dok općina Vrhovine nudi najmanje prirodnih atrakcija i uopće nema u ponudi antropogenih atrakcija, iako se na njenom području nalaze dva nepokretna pojedinačna dobra.

Na svim stranicama turističkih zajednica gradova i općina se primjećuje naglasak na prirodne atrakcije i razne aktivnosti koje se mogu provoditi na područjima, a antropogene atrakcije služe kao nadopuna ponudi. Iako Ličko-senjska županija ima bogatu ponudu kulturne baštine, ona nije vidljiva u ponudi na internetskim stranicama. S time se dobiva dojam kako odlazak u njene destinacije označava bijeg od svakodnevice i užurbanosti gradova i potiče se boravak u prirodi kao pravi odmor za dušu i tijelo.

8. KRITIČKI OSVRT STANJA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Jedna od glavnih prepreka u razvoju Ličko-senjske županije je manjak demografskog razvoja, to jest mali broj stanovništva u odnosu na druge županije u Hrvatskoj. U to spada i loša obrazovna struktura, niska razina konkurentnosti, te nedovoljna valorizacija kulturne i tradicijske baštine. Što se tiče ugostiteljskog aspekta, nedostaju smještajni kapaciteti visoke kategorije i općenito je nedovoljno razvijena infrastruktura u kontinentalnom dijelu županije.

Za daljnji razvoj turizma u županiji je potrebno razvijati ponudu, bilo to daljnje valoriziranje kulturne baštine ili nadogradnja na aktivnosti u prirodi ili pak stvoriti nešto sasvim novo kako bi se privukli domaći i strani turisti. Također bi bilo potrebno na terenu istražiti lokacije, kod lokalnog se stanovništva raspitati i istražiti koje tradicije oni čuvaju i kako bi gastronomski približili destinaciju na taj način. Potrebno je puno više ulaganja u samo lokalno stanovništvo i njihovu motivaciju za dolazak turista i pružanje kvalitetne usluge koja bi ujedno bila i autohtona.

Unatoč svim nedaćama i raznim ponudama županije, moglo bi se zaključiti kako Ličko-senjska županija ima puno toga za ponuditi, a još više toga za proširiti. Upravo zbog činjenica da se turisti sve više okreću bijegu od grada i buke za odmor, to veliko područje je idealna prilika za pristup takvom tipu turista, bilo to aktivnostima ili jednostavnom boravku u prirodi, te izolacije od velikog broja ljudi. Na žalost kao i u većini Hrvatske, ne vidi se dovoljna motivacija za napredak i ulaganje u destinaciju.

ZAKLJUČAK

Povoljna prometna lokacija Ličko-senjske županije je dovela njeno stanovništvo gotovo do nestanka. Upravo zbog njene lokacije, pretrpjela je brojne ratove i iseljenja stanovništva, ali njen raznovrstan reljef i klima je uspjela zadržati neke stanovnike da obrađuju plodna tla i šume. Unatoč ostanku određenog broja stanovništva, njegova brojka svakim popisom opada i dovodi do izumiranja stanovnika na tom području. Klimatska obilježja županije su vrlo značajna u smislu da dostižu vrlo visoke temperature ljeti i vrlo niske zimi u određenim područjima županije zbog njenog raspona na planinski i priobalni dio. Reljefno je županija jedinstvena upravo zbog te podjele i pravca masiva koji se kreće polukružno, čime je pogodno za razne planinarske aktivnosti i različite oblike turizma. Vode su glavni izvor turističke ponude županije, konkretno more i grad Novalja koji se nalazi na njemu, no drugi pratioci su Plitvička jezera svojim svjetski poznatim slapovima i jezerima. Ne treba ni odbaciti vodena područja u drugim regijama kao što su rijeke, no unatoč svojoj prirodnoj ponudi nisu dovoljno valorizirane. U svojoj ponudi zaštićene prirodne baštine, područje Parka prirode Velebit sadrži strogi rezervat, dva nacionalna parka, tri posebna rezervata, značajni krajobraz, tri spomenika prirode i jedan spomenik parkovne arhitekture što je rijetko u bilo kojem području Hrvatske. Sve prirodne atrakcije područja su do sada sačuvane i očuvane, no to može biti sretna posljedica malog broja ljudi na području tako da ju nisu stigli dovoljno zagaditi da bi i dalje imala uporabnu svrhu.

U kulturnoj baštini se može primijetiti brojnost crkvi na svakom području grada i općina zbog velikih i raznih vjerskih uvjerenja stanovništva koji su dolazili i odlazili. Tako se i manifestacije održavaju većinom u vjerskim temama, no primjećuje se praćenje trendova iz okolnih županija i gradova koji uključuju svjetske poznate teme (karnevali, doček nove godine, moto događaji i sl.). U području županije ima vrlo malo kulturnih ustanova u odnosu na veličinu županije, ali opet dovoljno s obzirom na količinu kulturne baštine i nasljeđa. Potrebno je isto tako dovesti u pitanje koliko je je baštine zaboravljeno ili poneseno na druge strane svijeta i Hrvatske zbog velikih iseljenja. S druge strane, popis kulturnih dobara omogućava kvalitetnu ponudu antropogene atrakcijske osnove, no nije se vidjela njihova valorizacija ni implementacija u turističku ponudu kao što su prirodne atrakcije navedene. Također se nematerijalna baština ne naglašava kao nešto važno i jedinstveno, nego kao općeprihvaćena pojava koju nije potrebno stavljati u ponudu i očuvanje.

Prostorni planovi sagledavaju realnu sliku turističkih pokazatelja i ponuda gradova i općina. Isto tako su svjesni održivog razvoja turizma i to uzimaju kao svoju prednost, pa se tako u svakom planu napominje da se ne smije narušavati okolna priroda i nadograđivati postojeće

zgrade nego samo renovirati i uređivati kako bi se održao sklad sa prirodom. Zanimljivo je primijetiti da su se u nekim planovima isticali tranzitni turizam, pa se od turista očekuje da kratkim boravkom dožive destinaciju i da im se da motivacija da se vrate u područje na duže vrijeme. Većina prostornih planova gradova i općina razumije potrebu za otvaranjem većeg broja hotela i smještajnog kapaciteta, no ne vide dovoljan potencijal dužeg ostajanja u županiji. Sve izgradnje hotela su sagledana u aspektu par godina i nigdje se nije primijetilo dugoročno gledanje na razvijanje područja, osim u nekim aspektima održivosti turizma, koji nisu detaljnije objašnjeni.

Smještajnih kapaciteta ima najviše u gradu blizu mora, te u Općini Plitvička jezera. Ostale općine nemaju velike brojeve zbog slabe infrastrukture i ponude sadržaja. Također se najviše ljudi odlučuje za apartmane i sobe, a dolasci i noćenja stalno rastu usprkos globalnoj krizi. Njemačka i Italija čine najveći broj stranih posjetitelja, te se primjećuje da azijske zemlje dolaze u konkurenciju sa dolascima, ali ne i noćenjima zbog različite kulture putovanja i boravka u mjestima. U određenim općinama brojevi dolazaka i noćenja rastu velikim brojem, a u nekima opadaju, dok se u gradovima održava tendencija rasta dolazaka i noćenja.

U ponudi turističkih zajednica gradova i općina najviše se promoviraju aktivnosti u prirodi, a najmanje antropogene atrakcije koje se doimaju kao nadopuna sadržaju. Internetske stranice turističkih zajednica gradova su vrlo vizualno atraktivne i vrlo ažurne u odabiru područja i aktivnosti koje turist želi raditi, te pojednostavljuju ponudu raznim tražilicama kako bi turisti što prije došlo do željenog podatka. Na internetskim stranicama turističkih zajednica pojedinih općina se primjećuje manja vizualna atrakcija i u nekim slučajevima nepostojanost turističkih zajednica koje ne nadoknađuju svoju ponudu na službenim stranicama općina čime se ukazuje da turizam nije primarna motivacija.

LITERATURA

a) Knjige:

1. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, (2011), *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb
2. Fajdić, J. (2017). *Posebnosti Like: priroda, povijest, kultura, istaknute osobe*, Zagreb, Požega
3. Galinčić, V., Laškarin, M. (2016) *Principi i praksa turizma i hotelijerstva*, FMUT, Rijeka
4. Magaš, D., 2013., *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Zadar
5. Nejašmić, I., Toskić, A. i Mišetić, R., 2009., *Demografski resursi Republike Hrvatske: sintetični pokazatelji za županije, gradove i općine*, Zagreb, Hrvatsko geografsko društvo
6. Pavičić, S. (2010). *Seobe i naselja u Lici*, Državni arhiv u Gospiću, Gospić
7. Perušić, Zagreb
8. Vojnović, N., 2017., *Prirodna osnova i turizam*, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula

b) Časopisi:

1. Dundović, Č., Dundović, D., i Dundović, K. (2017). 'Kompatibilnost pomorskog i cestovnog prometa velebitskog podgorja', senjski zbornik, 44(1), str. 215-229.
2. Knežević, R., i Grbac Žiković, R. (2013). 'Promjene gospodarskog značenja tranzitnog turizma u Gorskom kotaru', Hrvatski geografski glasnik, 75.(1.), str. 111-130. <https://doi.org/10.21861/HGG.2013.75.01.06>
3. Pejnović, D. (1993). 'Utjecaj prometnog sustava na socijalnogospodarski razvoj i organizaciju prostora ličke regije', Hrvatski geografski glasnik, 55.(1.), str. 157-180. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/63816> (Datum pristupa: 30.06.2020.)
4. Vojnović, N. (2016). 'Terenska istraživanja u metodološkom sustavu turističke geografije', Hrvatski geografski glasnik, 78(1), str. 97-123. <https://doi.org/10.21861/HGG.2016.78.01.05>

c) Znanstveni i stručni članci:

1. Bognar, A. (1999). 'Geomorfološka regionalizacija Hrvatske', Acta Geographica Croatica, 34.(1.), str. 7-26.

2. Pejnović, D. 1991: Opće kretanje stanovništva kao odraz i pokazatelj socijalnogeografske diferencijacije Like, Acta Geographica Croatica, 26.(1.), str. 65-76.
3. Šegota, T., i Filipčić, A. 2003: Köppenova podjela klima i hrvatsko nazivlje, Geoadria 8 (1), 17-37.
4. Zaninović, K., Gajić-Čapka, M., Perčec Tadić, M. et al, 2008: Klimatski atlas Hrvatske / Climate atlas of Croatia 1961–1990., 1971–2000. Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb

d) Publikacije:

1. Razvojna agencija Ličko-senjske županije – LIRA, (2010), Županijska razvojna strategija Ličko-senjske županije 2011. – 2013., Gospić
2. Zaninović, K., Gajić-Čapka, M., Perčec Tadić, M. et al, 2008, Klimatski atlas Hrvatske / Climate atlas of Croatia 1961–1990., 1971–2000., Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb

e) Internetski izvori:

1. Centar za kulturu Grada Novalje, O nama <https://czknovalja.hr/o-centru/> (10.09.2020)
2. Company Wall, AK Udbina, <https://www.companywall.hr/tvrtka/ak-udbina/MMIf3ldD/osnovno> (2.7.2020)
3. Gacka 053, Advent u Otočcu, <https://www.gacka053.com/dogadanja/advent-u-otoccu-13-bozicni-sajam/> (06.09.2020)
4. Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, Povijest <http://www.gpou-otocac.hr/gpou-povijest-2/> (10.09.2020)
5. Gacko Pučko otvoreno učilište Otočac, Program 20. smotre folklora <http://www.gpou-otocac.hr/20-smotra-folklora/> (06.09.2020)
6. Grad Gospić, Turizam <https://gospic.hr/turizam/> (09.09.2020)
7. Grad Novalja, otok Pag, Tradicionalne manifestacije <https://visitnovalja.hr/tradicionalne-manifestacije/> (06.09.2020)
8. Grad Senj, Gradski muzej Senj <https://www.senj.hr/gradski-muzej-senj/> (10.09.2020)
9. Gradska knjižnica Ivan Palčić, O knjižnici <http://www.gknv.hr/o-knjiznici/> (10.09.2020)

10. Gradska knjižnica Senj, Knjižnica u Senju nekad i sad <http://knjiznice.nsk.hr/senj/knjižnica-u-senju-nekad-i-sad/> (10.09.2020)
11. Gradski muzej Novalja, O muzeju <https://snk-gospic.hr/sample-page/> (09.09.2020)
12. Javna ustanova „Narodna knjižnica Otočac“, Opći podaci <https://narodnaknjiznicaotocac.hr/opci-podaci/> (10.09.2020)
13. Kulturno informativni centar Gospić, O nama <http://www.kic-gospic.eu/o-nama/> (10.09.2020)
14. Ličko-senjska županija, Opći podaci <https://www.licko-senjska.hr/index.php/o-zupaniji/opci-podatci> (21.7.2020)
15. Michelin, Route planner, www.viamichelin.com (16.11.2020)
16. Ministarstvo kulture, Kulturna baština <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (1.8.2020)
17. Narodne novine, Zakon o zaštiti prirode https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_06_70_1370.html (21.7.2020)
18. Općina Donji Lapac, Turizam <http://www.donjilapac.hr/index.php/turizam> (17.09.2020)
19. Općina Lovinac, Turizam <http://www.lovinac.hr/page/turizam> (17.09.2020)
20. Općina Udbina, Turizam https://www.udbina.hr/index.php?option=com_content&view=section&id=14&Itemid=61
21. Park prirode Velebit, O Velebitu, Opći podaci <https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/opci-podaci> (17.09.2020)
22. Portal narodnih knjižnica, Narodna knjižnica „Silvije Strahimir Kranjčević“ Vrhovine <https://www.knjiznica.hr/knjiznice/?id=368> (10.09.2020)
23. Portal narodnih knjižnica, Narodna knjižnica općine Plitvička jezera <https://www.knjiznica.hr/knjiznice/?id=270> (10.09.2020)
24. Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Pretraživanje <https://registar.kulturnadobra.hr/> (11.09.2020)
25. Samostalna narodna knjižnica Gospić, O nama <https://snk-gospic.hr/sample-page/> (09.09.2020)
26. Senj, Kalendar događanja 2019. <https://www.senj.hr/kalendar-dogadanja/> (06.09.2020)
27. Turistička zajednica grada Gospića, Dan Grada Gospića <https://visitgospic.com/manifestacije/39-dan-grada-gospica> (06.09.2020)

28. Turistička zajednica grada Gospića, Dječje Uskršnje čarolije <https://visitgospic.com/manifestacije/37-djecje-uskrsnje-carolije> (06.09.2020)
29. Turistička zajednica grada Gospića, Doček Nove godine na otvorenom <https://visitgospic.com/manifestacije/44-docek-nove-godine-na-otvorenom> (06.09.2020)
30. Turistička zajednica grada Gospića, Gospički karneval <https://visitgospic.com/manifestacije/35-gospicki-karneval> (06.09.2020)
31. Turistička zajednica grada Gospića, Gospičko glazbeno ljeto <https://visitgospic.com/manifestacije/38-gospicko-glazbeno-ljeto> (06.09.2020)
32. Turistička zajednica grada Gospića, Jesen u Lici <https://visitgospic.com/manifestacije/41-jesen-u-lici> (06.09.2020)
33. Turistička zajednica grada Gospića, Kulturna događanja <https://visitgospic.com/manifestacije> (06.09.2020)
34. Turistička zajednica grada Gospića, Lički likovni anale <https://visitgospic.com/manifestacije/42-licki-likovni-anale> (06.09.2020)
35. Turistička zajednica grada Gospića, Moto susret MK Crazy wolfs <https://visitgospic.com/manifestacije/40-moto-susret-mk-crazy-wolfs> (06.09.2020)
36. Turistička zajednica grada Gospića, Obilježavanje Dana planeta Zemlje <https://visitgospic.com/manifestacije/36-obiljezavanje-dana-planeta-zemlje> (06.09.2020)
37. Turistička zajednica grada Gospića, Prvi pljesak <https://visitgospic.com/manifestacije/43-prvi-pljesak> (06.09.2020)
38. TZ Grada Gospića <https://www.visitgospic.com/> (17.09.2020)
39. TZ Grada Novalje <https://visitnovalja.hr/> (17.09.2020)
40. TZ Grada Otočca <https://www.tz-otocac.hr/hr/#> (17.09.2020)
41. TZ Grada Senja <http://visitsenj.com/> (17.09.2020)
42. TZ Ličko-senjske županije <http://visit-lika.com/> (17.09.2020)
43. TZ Ličko-senjske županije, Kultura, Festivali i manifestacije <https://visit-lika.com/page/festivali-i-manifestacije> (06.09.2020)
44. TZ Općine Brinje <http://www.tzo-brinje.hr/> (17.09.2020)
45. TZ Općine Karlobag <http://www.tz-karlobag.hr/> (17.09.2020)
46. TZ Općine Karlobag, Kalendar događanja <https://www.tz-karlobag.hr/hrv/sadrzaj/kalendardogadanja/#prettyPhoto> (06.09.2020)
47. TZ Općine Plitvička jezera <https://www.discoverplitvice.com/hr/> (17.09.2020)

48. TZ Otočac, Eko etno Gacka 2019. <https://www.tz-otocac.hr/en/component/k2/item/379-eko-etno-gacka-2019> (06.09.2020)

f) Ostalo

1. Akteracija d.o.o, 2018., *Prostorni plan uređenja Općine Lovinac*, Zagreb
2. Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2012., *Prostorni plan uređenja Grada Senja*, Zagreb
3. Centar za prostorno uređenje i arhitekturu d.o.o., 2004., *Prostorni plan uređenja Općine Brinje*, Zagreb
4. EKOPLAN d.o.o., 2006. *Prostorni plan uređenja Općine Udbina*, Kostrena
5. Goran Karlović j.d.o.o (GKJDOO), 2015., *Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Donji Lapac*, Zagreb
6. Urbanistički institut Hrvatske d.d., 2005., *Prostorni plan uređenja Grada Gospića*, Zagreb
7. Urbanistički institut Hrvatske d.d., 2005., *Prostorni plan uređenja Grada Otočca*, Zagreb
8. Urbanistički institut Hrvatske d.o.o., 2016., *II. Izmjene i dopune prostornog plana uređenja općine Plitvička jezera*, Općina Plitvička jezera
9. Urbanistički institut Hrvatske d.o.o., 2017., *Prostorni plan Ličko-senjske županije*, Gospić
10. Urbanistički institut Hrvatske d.o.o., 2018., *II. Izmjene i dopune Prostornog plana uređenja Grada Novalje*, Novalja
11. Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o., 2011., *Prostorni plan uređenja Općine Vrhovine*, Zagreb
12. Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o., 2020. *Prostorni plan uređenja Općine Perušić*, Zagreb
13. Županijski glasnik, 2008., *Prostorni plan uređenja Općine Karlobag*, Karlobag

POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

a) Tablice:

Tablica 1. Broj stanovnika u Ličko-senjskoj županiji od 1857. do 2011. godine	9
Tablica 2. Kulturna dobra u Ličko-senjskoj županiji	24
Tablica 3. Broj manifestacija u gradovima i općinama LSŽ u 2019. godini po mjesecima	28
Tablica 4. Broj ustanova i zaposlenih u Ličko-senjskoj županiji	30
Tablica 5. Broj postelja u gradovima i općinama u 2018. godini	40
Tablica 6. Broj stalnih postelja po mjesecima u gradovima i općinama u 2019. godini	41
Tablica 7. Dolasci i noćenja Ličko-senjske županije 1994. – 2019.	42
Tablica 8. Dolasci i noćenja stranih turista 2019. godine	43
Tablica 9. Dolasci domaćih i stranih turista prema gradovima i općinama u 2018. i 2019. godini	44
Tablica 10. Noćenja domaćih i stranih turista prema gradovima i općinama u 2018. i 2019. godini	45
Tablica 11. Ponuda prirodnih i antropogenih atrakcija i aktivnosti gradova LSŽ	50
Tablica 12. Ponuda prirodnih i antropogenih atrakcija i aktivnosti općina LSŽ	52

b) Slike:

Slika 1. Geografski položaj Ličko-senjske županije	2
Slika 2. Prikaz gradova i općina Ličko-senjske županije	3
Slika 3. Klimatski dijagram za grad Gospić	12
Slika 4. Klimatski dijagram za grad Senj	13
Slika 5. Odnos broja i postotka površine zaštićenih područja po županijama	17

SAŽETAK

Najveća županija Hrvatske, Ličko-senjska županija sa svojim položajem i različitim prostornim cjelinama ima jedinstvenu prednost od svih drugih županija. Sadrži sezonsku ponudu na moru u Gradu Novalji, i zimsku ponudu na Velebitu, a u ostatku godine privlači turiste svojim mnogobrojnim i jedinstvenim prirodnim bogatstvima, no i zanimljivom kulturnom baštinom koja je stvorena iz burne prošlosti. Unatoč iseljavanju stanovništva, županija stalno napreduje u broju dolazaka i noćenja, a prostorni planovi gradova i općina se usmjeravaju na održivost o očuvanju prirodnih atrakcija i kontroliranju izgradnje kako se prirodno stvorena struktura ne bi narušila. Za upoznavanje županije, najbolje je posjetiti stranice turističkih zajednica gradova i općina koji u detaljima opisuju sve prednosti pojedinih destinacija i atrakcija koje nude.

SUMMARY

The largest county in Croatia, Lika-Senj County with its position and different spatial units has a unique advantage over all other counties. It contains a seasonal offer on the sea in the town of Novalja, and a winter offer on Velebit, and in the rest of the year it attracts tourists with its numerous and unique natural resources, but also an interesting cultural heritage created from the turbulent past. Despite the emigration of the population, the county is constantly improving in the number of arrivals and overnight stays, and the spatial plans of cities and municipalities are focused on sustainability on preserving natural attractions and controlling construction so that the naturally created structure is not disturbed. To get to know the county, it is best to visit the pages of tourist boards of cities and municipalities that describe in detail all the advantages of individual destinations and attractions they offer.